

AKTUALIZACJA WALORYZACJI PRZYRODNICZEJ CZELADZI

**Opracowanie na zlecenie Urzędu Miejskiego w Czeladzi
wykonał zespół w składzie:**

dr Piotr Cempulik, mgr Krystyna Holeksa i Krzysztof Kokoszka

**WROCŁAW-BYTOM
listopad 2007**

SPIS TREŚCI

1.	Wprowadzenie	3
2.	Metody pracy terenowej i opracowania danych	6
3.	Opis powierzchni przyrodniczo cennych	7
4.	Zieleń urządzona	30
5.	Charakterystyka zbiorowisk roślinnych	39
6.	Alfabetyczny wykaz stwierdzonych roślin naczyniowych	41
7.	Alfabetyczny wykaz stwierdzonych płazów (2004 i 2007 r.)	53
8.	Alfabetyczny wykaz stwierdzonych ptaków lęgowych	54
9.	Podsumowanie i wskazania	57
10.	Literatura	64

1. WPROWADZENIE

Środowisko przyrodnicze Czeladzi ukształtowało się pod silnym wpływem działalności człowieka. Prowadzona od XVI wieku eksploatacja rud oraz ponad stuletnie wydobywanie węgla kamiennego, spowodowały przekształcenie rolniczego niegdyś obszaru doliny Brynicy w obszar miejsko-przemysłowy.

Czeladź jest jednym z najstarszych ośrodków miejskich województwa śląskiego, a ślady osadnictwa datowane są tu na paleolit, czyli na około 700 lat p.n.e. Prawa miejskie Czeladź uzyskała z rąk księcia Władysława I Opolskiego w roku 1260, a była w tym czasie kasztelanią i parafią oraz posiadała dziedzicznego wójta, należąc do księstwa opolsko-raciborskiego. Gdy Zbigniew Oleśnicki odkupił ziemie okolic Siewierza, wówczas Brynica zaczyna stanowić fragment zachodniej granicy Polski ze Śląskiem. I tak pozostaje aż do 1921 roku.

Miasto to zawdzięcza swój status ekonomiczny między innymi rzece Brynicy, gdyż znajdujący się w XI i XII wieku w tym mieście bród zachęcał kupców, by przeprawiali się tędy wędrując z nad Morza Czarnego na szlak bursztynowy. Później powstał tu pierwszy most o nazwie „Gawel”, który służył podróżnym aż do XVIII wieku. Rzeka płynąc z północy była splawna, a na tzw. Łęgu istniała drewniana wieża-latarnia, która miała wskazywać drogę żeglarzom. Przez długie lata rzeka ta obfitowała w ryby, w tym w węgorze i szczupaki.

Brynica figuruje w historycznych zapiskach pod bardzo różnymi nazwami, chociaż zbliżonymi w brzmieniu (Brzennycza, Brana, Brzeźnica czy Brenica). Marian Kantor-Mirski podaje, iż rzeka ta aż do XIV wieku słynęła z „żeremji bobrowych”, czyli siedlisk bobrów.

Brynica ma swoje źródła na południe od wsi Mysłów, na wysokości 350 m.n.p.m. Płyńie kolejno przez: Koziegłowy, Siewierz, Tapkowice, Mierzęcice, Miasteczko Śląskie, Świerklaniec, Bobrowniki, Piekary Śląskie, Bytom, Chorzów, Siemianowice Śląskie, Wojkowice, Czeladź, Sosnowiec, Katowice i Mysłowice. Od źródeł do ujścia pokonuje 59 km, stając się prawym dopływem Czarnej Przemszy. Przy końcu swej drogi niesie przeciętnie 3,7 m³ wody na sekundę.

W czasie gdy głównym zajęciem ludności była uprawa ziemi, ingerencja w stosunki wodne ograniczała się do robót melioracyjnych – przegradzania rzeki i jej dopływów, w celu lokalizowania młynów, tartaków wodnych i stawów rybnych. Zmienia się to od połowy XIX wieku, gdy ze względu na duże wycieki wód, Brynica zaczyna stanowić poważne zagrożenie dla górnictwa rud i węgla kamiennego, prowadzącego eksploatację na niewiel-

kich głębokościach. Dlatego już w latach czterdziestych XX wieku rozpoczęto regulację i betonowanie koryta tej rzeki oraz jej dopływów, w celu zapobieżenia przeciekaniu wody do korytarzy kopalnianych. Prace te były kontynuowane jeszcze w latach 60. minionego wieku.

W związku z postępującym zanieczyszczeniem wód Brynicy uległy likwidacji dawne młyny i tartaki oraz wiele ujęć wód powierzchniowych. Obecnie zlewnia tej rzeki należy do najbardziej przeobrażonych w Polsce, a Brynica w swym środkowym i końcowym biegu to właściwie ściek, choć jeszcze przed II wojną światową kąpali się w niej ludzie.

Silna antropopresja spowodowała wyizolowanie rzeki z otoczenia oraz skażenie wód powierzchniowych. Jednocześnie budowle wznoszone w obrębie jej terasy zalewowej (np. KWK „Julian” i droga E40) nie tylko przerywają naturalny ciąg doliny, ale też same są zagrożone przez wylewy, stąd muszą być zabezpieczone od strony rzeki wysokim obwałowaniem. Taki stan rzeczy uniemożliwia pełną rewitalizację rzeki i doliny.

Obszar zlewni Brynicy charakteryzuje się nie tylko dużym zagęszczeniem obiektów wymagających odprowadzania wody, ale także na całej powierzchni zlewni dochodzi do ciągłych deformacji, będących skutkiem działalności górniczej. Powstają w ten sposób sztucznie zagłębienia, zapadliska i wyniesienia.

W Kozłowej Górze w 1940 roku zbudowano na Brynicy zbiornik wody pitnej o pojemności około 15,8 mln m³. Jednak wciąż odczuwalny jest dotkliwie deficyt wody pitnej w tym rejonie, toteż doprowadzana jest ona spoza zlewni Brynicy.

Obecnie krajobraz i środowisko przyrodnicze dorzecza Brynicy kształtują trzy podstawowe formacje przestrzenne:

- tereny porolne i rolnicze;
- tereny zurbanizowane;
- tereny poprzemysłowe i przemysłowe;
- fragmenty terenów zadrzewionych.

Brynica spełnia także znaczną rolę kulturową. Stanowi bowiem granicę między Śląskiem a Zagłębiem. Przez tę rzekę z zaboru rosyjskiego do Prus uciekali Polacy przed prześladowaniami po kampanii napoleońskiej, Powstaniu Listopadowym i Styczniowym. W obydwie strony wędrowano w celach handlowych. Podczas powstań polskich na Górnym Śląsku przerzucano z Sosnowca przez Brynicę broń. Po 1922 roku rzeka ta stanowiła granicę województwa kieleckiego i śląskiego. Podczas okupacji hitlerowskiej ustanowiono na niej granicę policyjną, a Polacy udający się na Śląsk musieli posiadać specjalne zezwolenie.

W 1995 roku zespół biologów z Uniwersytetu Śląskiego – na zlecenie Urzędu Miejskiego w Czeladzi – dokonał „Waloryzacji przyrodniczej Miasta Czeladzi”. W opracowaniu tym wskazano na takie tereny przyrodniczo cenne jak:

- Stawy przy ul. Staszica;
- Stawy przy ul. Wiejskiej;
- Wzgórze Bożecha wraz z kamieniołomem i wapiennikiem;
- Skarpa dawnego kamieniołomu przy Urzędzie Miasta.

Ponadto zwrócono uwagę na następujące obiekty z zielenią urządzoną:

- Park Miejski przy ul. Katowickiej;
- Park Grabek wraz z Ogrodem Morwowym;
- Park Jordana.

Nie pominięto także mniejszych parków na obszarze miasta, jak też cmentarzy, zwłaszcza zabytkowych.

Zmiany w gospodarce, głównie widoczne w infrastrukturze oraz na terenach rolniczych, spowodowały dalsze przeobrażenia w krajobrazie oraz w stanie wielu siedlisk, głównie tych, które zaliczamy do zagrożonych (np. wodno-błotnych, muraw kserotermicznych, agrocenoz podzielonych miedzami wraz z zakrzewieniami oraz zadrzewieniami śródpolnymi).

Celem niniejszego opracowania jest aktualizacja waloryzacji przyrodniczej Czeladzi, z której wynikną wskazania co do działań, jakie należy podjąć, aby dalszy rozwój tego miasta przebiegał w sposób zrównoważony.

2. METODY PRACY TERENOWEJ I OPRACOWANIA DANYCH

Powierzchnie przyrodniczo cenne (patrz plan miasta) wyznaczono na podstawie analizy materiałów z badań terenowych przeprowadzonych na obszarze gminy Czeladź w 2007 roku. Zebrano wówczas główne informacje o florze naczyniowej, ornitofaunie lęgowej i miejscach rozrodu płazów. Ponadto wykorzystano dane o miejscach rozrodu płazów z 2004 roku, wytypowane w ramach – realizowanego przez PTPP „pro Natura” i Dział Przyrody Muzeum Górnośląskiego – programu pt. **„Cenne miejsca rozrodu płazów w województwie śląskim”** (Cempulik et al. 2004).

Do określania liczebności ptaków stosowano metody i wskazania omówione w pracach takich autorów, jak Borowiec (et al. 1981), Ranoszek (1983) i Tomiałojć (1980). Wielkość populacji ptaków lęgowych określono dla gatunków możliwych do policzenia w tego typu badaniach i w siedliskach ginących. Do wykrywania takich gatunków jak derkacz, przepiórka, jarzębatka, podróżniczek, wodnik i kokoszka zastosowano stymulację poprzez odtwarzanie śpiewów i głosów z magnetofonu.

Przy opracowywaniu danych ważne było uwzględnienie statusu poszczególnych gatunków ptaków lęgowych w Europie (BirdLife 2004), w Polsce (Tomiałojć i Stawarczyki 2003) i w regionie Śląska (Dyrz et al. 1991). Także zwrócono uwagę na gatunki zagrożone wyginięciem w skali gminy Czeladź. Istotne było również doświadczenie zdobyte podczas waloryzacji przyrodniczej Bytomia, Gliwic, Dąbrowy Górniczej, Zabrze, Siemianowic Śląskich, Rudy Śląskiej, Lublińca, Radlina i Sosnowca oraz innych miast i gmin (Cempulik et al. 1991, Cempulik i Betleja 1993, Cempulik (red) 1994a, 1994b, 1994c, 1996, 1998a, 1998b, 1999). W przeglądzie gatunków ptaków zastosowano nomenklaturę przyjętą dla ptaków Polski przez Tomiałojcia i Stawarczyka (2003).

Przy oznaczaniu roślin korzystano z kluczy i przewodników Szafera (et al. 1986), Rothmalera (1995) i Senety (1981). Nazewnictwo przyjęto według „Vascular Plants of Poland. A Check List” (Mirek et al. 1995). Zbiorowiska roślinne opisano wspierając się na pracy Matuszkiewicza (1984).

3. OPIS POWIERZCHNI PRZYRODNICZO CENNYCH

POWIERZCHNIA NR 1 („MADERA”)

Zachodnią granicę tej powierzchni stanowi rzeka Brynica, a południową tory kolejowe. Od strony wschodniej graniczy z terenami przemysłowymi, a od strony północno-wschodniej z ogrodzeniem cmentarza. Natomiast część północno-wschodnią stanowi granica miast – Czeladzi i Będzina.

Widok z obszaru powierzchni w kierunku koryta Brynicy

Obszar powierzchni zajmują pola i łąki z rzadką zabudową parterową. Łąki w okolicy ul. Przeląjskiej w przewadze nie są koszone i poprzecinane są zadrzewieniami z głogiem i tarniną oraz bardzo częstym klonem jesionolistnym. Niegdyś były to świeże łąki kośne z dominującym rajgrasem wyniosłym (*Arrhenatheretum elatioris*) oraz szeregiem

Ekspansywny gatunek – nawłóć kanadyjska – zajmuje bardzo aktywnie niekoszone otoczenie upraw

Obszar powierzchni - nie koszone łąki i rozrastające się pasma zadrzewień innych gatunków charakterystycznych dla tego zbiorowiska, jednak dziś zarastają nawłocią kanadyjską i trzcinnikiem piaskowym – dwoma gatunkami, które niemal natychmiast wykorzystują brak działań agrotechnicznych na łąkach. Niemniej w dalszym ciągu rośnie

Północna część powierzchni z pasmami upraw i łąk. Po prawej – u góry - poklaskwa, poniżej - chaber driadkiewnik wraz z młodym samoistnie wyrosłym klonem jesionolistnym

tam chroniona częściowo wilżyna ciernista. Wśród łąk są także zagony zbóż, ale resztę (ok. 35% powierzchni) stanowią ugory (zwłaszcza okolica ul. Kombatantów).

Widok powierzchni w kierunku południowym

Za ogródkami działkowymi – wzdłuż ul. Rolniczej – wyraźnie zaznacza się pasmowy charakter roślinności zielnej, która podkreśla dawny układ łąk i porzuconych pól.

Ptaki lęgowe: kłaskawka - 5p., pliszka żółta - 1p., pokłaskwa - 12p., potrzeszcz - 5p., przepiórka - 2p., pustułka - 2p i skowronek - 2p.

POWIERZCHNIA NR 2 („STAW GRANICZNY”)

Powierzchnia ta położona jest w zachodniej części miasta. Ograniczona jest od po-

Widok powierzchni nr 2 – poziom stawu jest wyraźnie wyżej niż sąsiedniego kanału pokrytego rzęsą

łudnia ulicą Staszica, a od wschodu i północy korytem Brynicy. Natomiast od zachodu granicą administracyjną Czeladzi i Siemianowic.

Po lewej – północna część stawu, pływają krzyżówki. Po prawej – południowa część z zadrzewieniem

W obrębie powierzchni znajduje się duży staw, jak również dwa kanały i dwa oczka wodne. Staw posiada roślinność wynurzona w północnej i południowej części. Oczka pozabawione są roślinności wynurzonej.

Wędkarze to stali użytkownicy stawu – odbywają się tu regularnie zawody wędkarskie

Krzyżówka – samica i samiec (po prawej)

Staw od strony zachodniej otacza agrocenoza, miejscami zadrzewienia i zarośla, które tworzą kilkunastoletnie klony pospolite i jawory oraz osiki. Z drzew górują topole czarne oraz przy wchodzeniu na rozpoczynającą się tu ścieżkę dydaktyczną klony pospolite oraz pojedyncze dęby i jesiony wyniosłe. Od strony północnej i wschodniej obecne są fragmenty terenu z siedliskami podmokłymi i wilgotnymi. Na południowym skraju powierzchni rosną pojedyncze kasztanowce zwyczajne oraz lipy drobnolistne i klony jesionolistne. Wzdłuż brzegu obecny jest niewielki szpaler krzewiastej formy buka pospolitego, a po drugiej stronie dużego stawu są rozrzucone skupienia dzikiego bzu czarnego, jak również zarośla malin i kilka niedużych jabłoni.

W efekcie przeprowadzonych prac hydrotechnicznych, których celem było wyprostowanie i obwałowanie koryta rzecznej, zlikwidowano całkowicie starorzeczka Brynicy. Obecne tu dwa kiluarowe oczka wodne, znajdujące się pomiędzy stawem a skanalizowanym korytem Brynicy, stanowią namiastkę tychże starorzeczy. Dominujący tu typ roślinności to szuwar mozgowy w połączeniu ze zbiorowiskami trawiastymi, z dużym

Po lewej – rośliny wodne czyli ponikło błotne i rdest ziemnowodny. Po prawej tablica informacyjna

udziałem roślin o charakterze kosmopolitycznym (np. nawłóć późna, słonecznik bulwiasty i bylica pospolita). Z roślin łąkowych dobrze widoczny jest barszcz zwyczajny i śmiałek darniowy. Są tu również obecne rośliny typowe dla naturalnych lasów łęgowych i zarośli nadrzecznych – chmiel zwyczajny, trędownik bulwiasty i glistnik jaskółcze ziele. Na brzegach zbiorników szuwar tworzy pałka szerokolistna i trzcina pospolita. Z gatunków nadwodnych rośnie tu szczaw lancetowaty, żabieniec babka wodna, a w wodzie moczarka kanadyjska, rogatek sztywny, rzęsa mniejsza i rdestnica pływająca.

O przyrodniczej wartości tego terenu świadczy też fakt, że znajdujące się tu zbiorniki wodne zostały zakwalifikowane jako miejsca cenne dla rozrodu płazów i objęte specjalnym programem, w obrębie którego znalazły się pod opieką młodzieży ze Szkoły Podstawowej nr 3 w Czeladzi, przy ul. Staszica 47, pod kierunkiem nauczycielki – pani Marioli Drożdżowskiej.

Szuwary w północnej części stawu służą ptakom wodno-błotnym jako miejsce schronienia i gniazdowania

Staw jest użytkowany przez Polski Związek Wędkarski i regularnie odbywają się tu zawody wędkarskie. Wzdłuż brzegu usytuowane są stanowiska do uprawiania tego sportu. Warto zaznaczyć, że bezpośrednie otoczenie zbiornika jest utrzymywane w należytym porządku. Jednocześnie jednak roślinność zielna obrzeża, jak i szuwarowa są zbyt intensywnie koszone. Powoduje to brak prawidłowo wykształconych stref roślinności i może doprowadzić do trwałej degradacji struktur przyrodniczych strefy brzegowej i najbliższego otoczenia stawu.

Płazy: grzebiuszka ziemna, ropuchy – szara i zielona, kumak nizinny, żaby – trawna, moczarowa, wodna, jeziorowa i traszka zwyczajna.

Ptaki lęgowe: czernica - 1p., kłaskawka – 1p., kokoszka – 4p., łabędź niemy – 1p., łyska – 3p., perkozek – 1p., trzcinia – 3p. i trzcinniczek – 3p.

POWIERZCHNIA NR 3 („STAW WRAZ Z OTOCZENIEM W REJONIE ULICY WĘGLOWEJ”)

Od północy i zachodu granicę powierzchni stanowi ul. Szyb Jana. Natomiast od wschodu styka się ona z terenami przemysłowymi aż po ul. Węglową. Krawędź południowo-wschodnia przylega do ogródków działkowych, a południowa biegnie wzdłuż obrzeża „Lasu Czeladzkiego” (pow. nr 5).

Staw został zarejestrowany w programie „Ochrona cennych miejsc rozrodu płazów w województwie śląskim”. Jest w dużym stopniu zarośnięty szuwarem pałki szerokolistnej. Wokół znajdują się zarośla złożone głównie z wierzb – białej, purpurowej oraz wierzby iwy. Towarzyszą im skupienia dzikiego bzu czarnego. Otoczenie stanowią łąki oraz pola.

Płazy: traszki – zwyczajna i grzebieniasta, ropuchy – szara i zielona, kumak nizinny, żaby – trawna, moczarowa, wodna i jeziorkowa.

Pliszka żółta – gatunek lęgowy na tej powierzchni.

Po lewej – zarośla wierzbowe sąsiadujące ze stawem.

Poniżej – pałka szerokolistna.

U dołu po lewej – kwitnący dziki bez czarny.

Ptaki lęgowe: gąsiorek - 2p., krogulec - 1p., myszołów - 1p., pliszka żółta - 3p., pokląskwa - 3p. i skowronek - 3p.

POWIERZCHNIA NR 4 („STAW WRAZ Z OTOCZENIEM NA POŁUDNIE OD OS. MUSIAŁA”)

Wschodnią granicę powierzchni stanowi przedłużenie ul. 21 Listopada, granicę południową – linia zadrzewień na wyrobiskach, a od zachodu powierzchnia przylega do ogródków działkowych.

Staw został zarejestrowany w programie „Ochrona cennych miejsc rozrodu płazów w województwie śląskim”. W jego otoczeniu znajdują się zarastające trzcinnikiem łąki oraz nieużytki przemysłowe. W wodzie pojawia się pojedynczo wywłócznik kłosowy, a na płyciźnie wzdłuż linii brzegowej rośnie mięta nadwodna, jaskier jadowity, sit rozpierzchły i żabieniec babka wodna. Na otaczającym terenie rozsiewają się młode klony jesionolistne.

W wodzie stawu rośnie żabieniec babka wodna, a w toni wodnej unosi się wywłócznik kłosowy (po prawej).
Powyżej – pływająca łyska.

Płazy: ropuchy – szara i zielona, żaby – trawna, wodna i jeziorkowa.

Ptaki lęgowe: kokoszka - 1p., rokitniczka - 1p, pliszka żółta - 1p, łyska - 2p.

POWIERZCHNIA NR 5 („LAS CZELADZKI”)

Zachodnią i południową granicę powierzchni stanowi granica Katowic i Siemianowic Śląskich. Natomiast wschodnia część przylega do Brynicy, a od strony północnej powierzchnia graniczy z agrocenozą i ogródkami działkowymi.

Jest to obszar zadrzewień, zrehabilitowanych hałd i wyrobisk, terenu otwartego otoczonego zadrzewieniem, a także terenu zajętego przez składowisko odpadów.

Północna część powierzchni „Las Czeladzki” styka się z obszarem upraw

„Las Czeladzki” porasta teren powyrobowiskowy, zróżnicowanym pod względem ukształtowania powierzchni. Skład drzewostanu porastającego ten obszar jest różnorodny. Najczęstszymi gatunkami są: dąb czerwony, topola czarna, sosna zwyczajna, topola osika oraz dęby szypułkowe, z reguły bardzo młode. Ze względu na zróżnicowanie terenu i siedlisk występują tu rośliny i zwierzęta związane z cienistymi zadrzewieniami oraz łąkami. Są tu także wilgotne obniżenia terenu, które zasiedlają takie rośliny jak: kozłek lekarski, sadziec konopiasty, a z drzew – jesion wyniosły, wierzba biała, krucha oraz iwa.

Fragment „Lasu Czeladzkiego”, po prawej – przekwitnięte kruszczyki szerokolistne.

Od strony zachodniej obszar ten przylega do Parku „Pszczelnik” w Siemianowicach Śląskich, który został opisany jako powierzchnia przyrodniczo cenna w tym mieście. Nadano mu status użytku ekologicznego o charakterze leśnym, który zawiera m.in. niewielkie fragmenty łąkowe.

Generalnie wśród zadrzewień „Lasu Czeladzkiego” jest stosunkowo niewielki udział typowo leśnych i zaroślowych gatunków zielnych, a ich obecność można zawdzięczać bliższemu sąsiedztwu siemianowickiego parku „Pszczelnik”. Toteż na terenie tej powierzchni odnotowano nawet obecność roślin objętych ochroną prawną – kruszczyka szerokolistne-

Do nasadzeń rekultywacyjnych użyto na tym obszarze kilku gatunków obcych naszej rodzimej florze. Powyżej kwitnący pęd oliwnika wąskolistnego. Obok – skowronek polny go, centurii pospolitej, pierwiosnki lekarskiej i kruszyny pospolitej.

Wschodnia część powierzchni, stykająca się z korytem Brynicy, służyła długi czas jako miejsce składowania różnego pochodzenia odpadów. W ramach rekultywacji posadzono na tym terenie szereg gatunków obcych naszej florze, lecz dobrze rosnących na mało przyjaznym podłożu. Są to: oliwnik wąskolistny, topola chińska, czeremcha amerykańska

Na otwarte oszary w obrębie „Lasu Czeladzkiego” wkracza inwazyjna nawłóć kanadyjska. W „Lesie Czeladzkim” znajdują również bezpieczne miejsce większe zwierzęta – obok młoda sarna

i kilka gatunków tawuły. Ponadto wśród nich rozsiała się i szybko rośnie brzoza brodawkowata, topola osika, topola czarna, wierzba biała i niemal wszechobecne na obszarze miasta dwa gatunki drzew – klon jesionolistny i robinia akacjowa.

Należałoby wykorzystać istniejące tu dawne szlaki kolejowe i drogowe do celów komunikacji pieszej i rowerowej. Jednocześnie odpowiednie obsadzenie ich krawędzi roślin-

nością drzewiastą, zwiększyłyby ich wartość przyrodniczą jako korytarzy ekologicznych.

Plazy: ropucha szara i żaba trawna.

Ptaki lęgowe: dzięcioł zielony - 1p., gąsiorek - 6p., kłaskawka - 1p., kruk - 2p., myszołów - 2p., raniuszek - 2p. i skowronek - 2p.

POWIERZCHNIA NR 6 („WZGÓRZE BOŻECHA”)

Północną i północno-wschodnią granicę tej powierzchni stanowią ulice – Buczka i Borowa. Od wschodu powierzchnia przylega do ogródków działkowych i cmentarza. Natomiast krawędź południowa przebiega wzdłuż ul. Saturnowskiej, a zachodnia wzdłuż ul. Katowickiej i terenów przemysłowych.

Obszar tej powierzchni stanowi tzw. „Wzgórze Bożecha” oraz jego zbocza. Od strony wschodniej jest wilgotne obniżenie, z wąskimi pasmami trzcin, zarastające łąnem nawłoci późnej. Drzewa rosnące na wschodnim skłonie wzgórza to około 25-letnie lipy drobnolistne i jesiony wyniosłe.

W miarę wznoszenia się terenu najpierw są obszary łąk o charakterze świeżym, z dominacją rajgrasu wyniosłego. Następnie przechodzą one na wierzcholinie wzgórza w łąki o charakterze ciepłolubnym, a nawet suchym, stąd pojawiają się tam licznie gatunki ciepło- i sucholubne. Rosną tu m.in.: kłosówka miękka, jastrzębiec kosmaczek, żmijowiec zwyczajny, krwiściąg mniejszy, babka wąskolistna, mietlica pospolita, lepnica rozdęta, bniec biały, macierzanka piaszkowa, chaber driakiewnik, chaber nadreński, driakiew

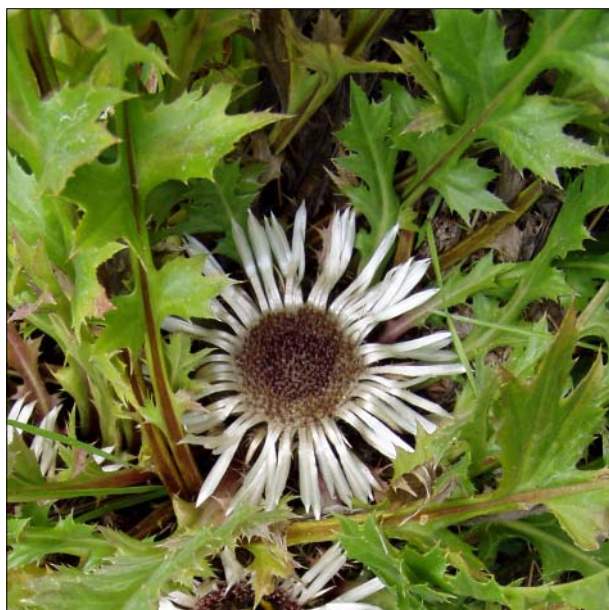
U podnóża „Wzgórza Bożecha” rozciąga się obszar łąk z rajgrasem wyniosłym. Po lewej widoczny płat wkraczającego trzcinika piaskowego na niekoszone łąki

„Wzgórze Bożecha” jest jednym z najbardziej malowniczych miejsc w Czeladzi. Po lewej – ścieżka prowadząca na wzgórze. Po prawej – wierzchowina wzgórza jest płaska i porośnięta ciepłolubnymi murawami.

żółtawa, jasioniec piaskowy, szczotlicha siwa, tomka wonna, rzepik pospolity, pięciornik siedmiolistkowy, chaber nadreński, nostrzyk żółty. Wyjątkowo cennymi gatunkami, potwierdzającymi charakter ciepłolubny muraw występujących tu na podłożu zasobnym w wapń, są – dziewięciśł bezłodygowy i dziewięciśł pospolity.

W kierunku ul. Katowickiej wzgórze stromo opada, a jego skłon porośnięty jest gęsto młodymi drzewami. Dominują tu trzy gatunki – robinia akacjowa, klon jesionolistny

Dziewięciśł bezłodygowy jest rośliną objętą ochroną prawną. Rzepik pospolity rośnie w lekkim ocienieniu.

Ze szczytu „Wzgórze Bożecha” rozciąga się panorama na miasto Czeladź i klon jawor. Wzdłuż styku zadrzewienia i suchych łąk pojawiają się licznie gatunki ziołoroślne, jak tojeść pospolita i dziurawiec zwyczajny, a z krzewów śnieguliczka biała, dereń świdwa, czeremcha amerykańska i młode jawory, lipy drobnolistne, brzozy brodawkowate, jesiony wyniosłe oraz najliczniej – klony jesionolistne.

Na całą powierzchnię stopniowo, ale wyraziście wkracza nawłóć kanadyjska oraz intensywnie rozsiewa się klon jesionolistny.

Słony „Wzgórze Bożecha” pokrywają młode lasy, a jego wierzchołek – murawy ciepło- i sucholubne

„Wzgórze Bożecha” jest dobrym miejscem widokowym, z którego można podziwiać panoramę nie tylko Czeladzi. Wyznaczenie punktów widokowych powinno być połączone z wytyczeniem osi widokowych, a co się z tym wiąże z odpowiednim kształtowaniem obecnej tu i wciąż wzrastającej roślinności drzewiastej.

Rośliny suucholubne to jasieniec piaskowy (po lewej) i żmijowiec zwyczajny (po prawej)

Plazy: ropuchy: szara i zielona oraz żaba trawna.

Ptaki lęgowe: gąsiorek - 1p., kłaskawka - 1p., pokłaskwa - 2p., pustułka - 1p. i skowronek - 2p.

POWIERZCHNIA NR 7 („CZELADZKIE POLA”)

Teren ten położony jest we wschodniej części miasta pomiędzy ulicami – Grodziecką, Będzińską a granicą miasta z Będzinem.

Powierzchnię prawie w całości stanowią pola uprawne, częściowo łąki oraz rozległy obszar ugorów. Na tych ostatnich zdarzają się jeszcze kępy zbóż oraz liczne chwasty zbożowe, jak ostrożeń lancetowaty, ostrożeń polny, ostróżeczka polna, chaber bławatek, mak polny, maruna bezwonna czy bylica pospolita. W miejscach wilgotniejszych pojawia się kozłek lekarski i groszek bulwiasty. Natomiast wyniesienia terenu zasiedlają jeżyny, liczne dzwonki, powój polny, bniec biały, dziurawiec zwyczajny i chaber driakiewnik. Jednakże w większości panują tu wyrosnięte do wysokości 180 cm dziewanny wielkokwiatowe oraz licznie towarzyszący im aster nowobelgijski (odm. białokwiatowej), starzec jakubek oraz

Duży obszar powierzchni „Czeladzkie Pola” zajmują ugory porośnięte bujną roślinnością ruderalną bylica pospolita. Rośnie tu również wiesiołek dwuletni, nostrzyk żółty oraz dużo mniej licznie nostrzyk biały i marchew pospolita. Ta mieszanka bylin stanowi wyjątkowo dekoracyjny zestaw, nie tylko z powodu barw kwitnących roślin, lecz również ze względu na różnorodność pokroju i wielkości. Stopniowo, pojedynczymi skupieniami, wkracza na obszar tej powierzchni nawłóć kanadyjska.

Na powierzchni „Czeladzkie Pola” można spotkać cały zestaw gatunków segetalnych (chwastów) – ostróżeczka polna (po lewej) i ostrożeń lancetowaty (po prawej)

Z najwyższego wzniesienia obszaru pow. 7 rozciąga się widok w kierunku Będzina. Poniżej – barwna mieszanka chwastów upraw zbożowych – maki i chabry to gatunki częste na tej powierzchni

Ptaki lęgowe: mysz-
łów - 1p., pliszka żółta
- 3p., pokląskwa - 2p.,
potrzeszcz - 2p., prze-
piórka - 1p., pustulka -
1p. i skowronek - 4p.

Obszar „Pól Czeladzkich” ob-
fituje w różnobarwne kwiaty
– obok groszek bulwiasty, po
prawej fragment kwiatostanu
dziewanny wielkokwiatowej

POWIERZCHNI NR 8 („CZELADZKIE ŁĄKI”)

Jest to obszar łąk i ugorów w środkowo-wschodniej części Czeladzi, położony pomiędzy ulicami Będzińską od północy a Mysłowicką od południowego zachodu, Nowopogońską od południa oraz Wiejską i Handlową od wschodu. W północnej części powierzchni jest ogrodzony cmentarz żydowski.

Obszar pól i ugorów jest tu poprzecinany pasmami dawnych sadów. Z drzew owocowych występują w większości wiśnie, ale także stare czereśnie, śliwy, jabłunki oraz

Trzcinnik piaskowy (po lewej) i żółtokwitnący starzec jakubek to bardzo częste rośliny ruderalne na „Czeladzkich Łąkach”.

Poniżej – fragment zaniedbanego, śródłaskowego sadu, w którym najliczniej rosną wiśnie i czereśnie

Zaniedbane sady, choć nadal owocują, to u stóp drzew pojawiają się coraz gęstsze trawy i chwasty

pojedyncze grusze i orzechy włoskie. Pojawia się coraz częstsza tarnina. Trawy rosnące pod drzewami owocowymi nie są już od dawna koszone, stąd rozprzestrzenia się rajgras wyniosły, kupkówka pospolita, mietlica pospolita oraz płożąca jeżyna, a miejscami rozrastają się rozłogi dziczykały truskawek.

Łąki tej powierzchni są w większości o charakterze świeżym i przeważa na nich rajgras wyniosły. Miejscami są lekkie obniżenia i roślinność rosnąca w takim miejscu ma charakter łąk lekko wilgotnych, stąd pojawia się tam m.in. kozłek lekarski oraz mydlnica lekarska. Łąki w większości nie są koszone. W tej sytuacji wkraczają na ich powierzchnię gatunki ekspansywne i kosmopolityczne, eliminujące wszystkie pozostałe rośliny, a w pierwszym rzędzie rodzime gatunki łąk świeżych. Tymi kosmopolitycznymi gatunkami są: nawłóć kanadyjska i trzcinnik piaszkowy. Wkraczają one stopniowo, najpierw w postaci pojedynczych kęp i jeśli nie zostaną skoszone, rozprzestrzeniają się niemal w postępie geometrycznym, zagłuszając skutecznie rodzime gatunki.

Miejscami, choć nielicznie, obecne są jeszcze takie gatunki jak: mydlnica lekarska, świerbnica polna, podagrycznik pospolity, ostrożeń polny, dziewanna wielkokwiatowa, skrzyp polny, dziurawiec zwyczajny, mlecz polny, pępawa dwuletnia, starzec jakubek i groszek bulwiasty.

Ptaki lęgowe: kląskawka - 3p., pokląskwa - 9p., pustułka - 1p., skowronek - 1p. i świerszczak - 1p.

Kwiatostan kozłka lekarskiego, pojawiającego się na „Czeladzkich Łąkach” w wilgotnych obniżeniach terenu

POWIERZCHNIA NR 9 („STAWY POD BEDZINEM”)

Teren położony we wschodniej części miasta i przylegający na wschodzie do drogi krajowej nr 86, a na zachodzie do ulicy Wiejskiej i Wiosennej.

Powierzchnia zawiera obszar ze stawami otoczonymi rozległymi łąkami szuwarów, przede wszystkim złożonych z trzciny pospolitej oraz w dużo mniejszym stopniu z pałki szerokolistnej oraz mozgi trzcinowatej. W strefie przybrzeżnej i na płyciznach rośnie wiele gatunków roślin nadwodnych, a wśród nich m.in. mięta nadwodna, mięta polna, żabieniec babka wodna, sadziec konopiasty, sit rozpięchły i sit chudy, a w wodzie widoczne są skupienia stosunkowo rzadkiej rośliny wodnej – pływacza zwyczajnego. Wokół stawów, na wznoszącym się terenie, rozciągają się łąny trzcinika piaskowego i nawłoci kanadyjskiej.

Obszar pow. nr 9 obfituje w interesujące rośliny oraz ptaki wodno-błotne. Po lewej – kwitnący kosaciec żółty. Po prawej – krzyżówka z młodymi

Rozległy obszar szuwaru trzciny pospolitej zapewnia bezpieczne gniazdowanie wielu gatunkom ptaków wodno-błotnych.
Obok – gniazdo trzcinniczka z lęgami

W miejscach wilgotnych obecne są zadrzewienia i zakrzaczenia złożone przede wszystkim z wierzby iwy, wierzby białej, kruchej, pięciopęcikowej i purpurowej. Na obrzeżach obecna jest tojeść zwyczajna i wierzbówka kiprzyca, kozłek lekarski, szczaw olbrzymi i sadziec konopiasty. Nieco wyżej rośnie sporo młodych osobników klonu jesionolistnego oraz kępy rdestowca ostrokończystego, płójące się jeżyny, a z drzew orzech włoski oraz rozprzestrzeniające się młode robinie akacjowe i topole białe.

W wodzie można zobaczyć kwitnącego pływacza zwyczajnego

Na wale po południowo-zachodniej stronie powierzchni rośnie w dużych kępach dereń świdwa. Można zaobserwować jednocześnie kwitnienie i owocowanie tego krzewu. Obok – kwiaty wiesiolka dwuletniego

Na wale (stare torowisko) rośnie szereg krzewów i kilka drzew owocowych, a wśród nich: dereń świdwa, bez czarny, czerwcha zwyczajna, stare czereśnie z rozwidlonymi pniami, dużo mydlnicy lekarskiej, wiesiołek dwuletni, szakłak pospolity, lepnica rozdęta, nostrzyk biały oraz młode robinie akacjowe i jesiony klonolistne.

Obszar ten został ujęty w programie „Ochrona cennych miejsc rozrodu płazów w województwie śląskim”.

Rosną tu też okazałe rośliny nadwodne. Po lewej – szczaw lancetowaty, a po prawej – wierzbownica kosmata

Plazy: traszka zwyczajna, ropuchy – szara i zielona, grzebiuszka ziemna, kumak nizinny, żaby – trawna, moczarowa, wodna i jeziorkowa.

Ptaki lęgowe: perkozek - 3p., pustułka - 1p., trzcinia - 3p., trzciniczek - 4p., wodnik - 1p., bączek - 2p., głowienka - 1p., kokoszka - 4p., łyska - 3p. i śmieszka - 1p.

POWIERZCHNIA NR 10 („STARY KAMIENIOŁOM”)

Obszar dawnego kamieniołomu zawarty jest pomiędzy ulicą Graniczną a granicą miasta z Sosnowcem.

Po prawej – kwitnący głąg dwuszyjkowy. Po lewej (od góry) gąsiorek, niżej – kwiatostan rdestowca ostrokończystego

Jest to obszar niewielkiego byłego kamieniołomu, który obecnie zarasta szeregiem gatunków roślin również drzew i krzewów – głównie klonem jesionolistnym, brzozą brodawkową, głągiem dwuszyjkowym oraz robinia akacjową. Występują tam również gatunki zielne – pojedynczo pojawiający się dziewięsił pospolity oraz rozrastający się rdestowiec ostrokończysty.

Plazy: ropuchy – szara i zielona, żaba trawna.

Ptaki lęgowe: gąsiorek - 2p. i skowronek - 1p.

4. ZIELEŃ URZĄDZONA

Parki są jednymi z najbardziej wartościowych obszarów zieleni urządzonej w mieście. Zieleń taką stanowią również cmentarze, skwery, zielenie osiedlowe, aleje drzew wzdłuż ulic oraz ogrody. Zieleń urządzona spełnia bardzo istotną funkcję w mieście, wpływając wyraźnie na komfort życia jego mieszkańców oraz zwiększając poziom różnorodności życia w jego przestrzeni.

PARKI NAD BRYNICĄ

Parki charakteryzują się zarówno walorami krajobrazowymi, przyrodniczymi, jak i historycznymi. Tworzą korzystny mikroklimat, który podnosi ich walory rekreacyjne oraz stwarzają dogodne miejsca bytowania dla wielu roślin i zwierząt.

A. Park Miejski

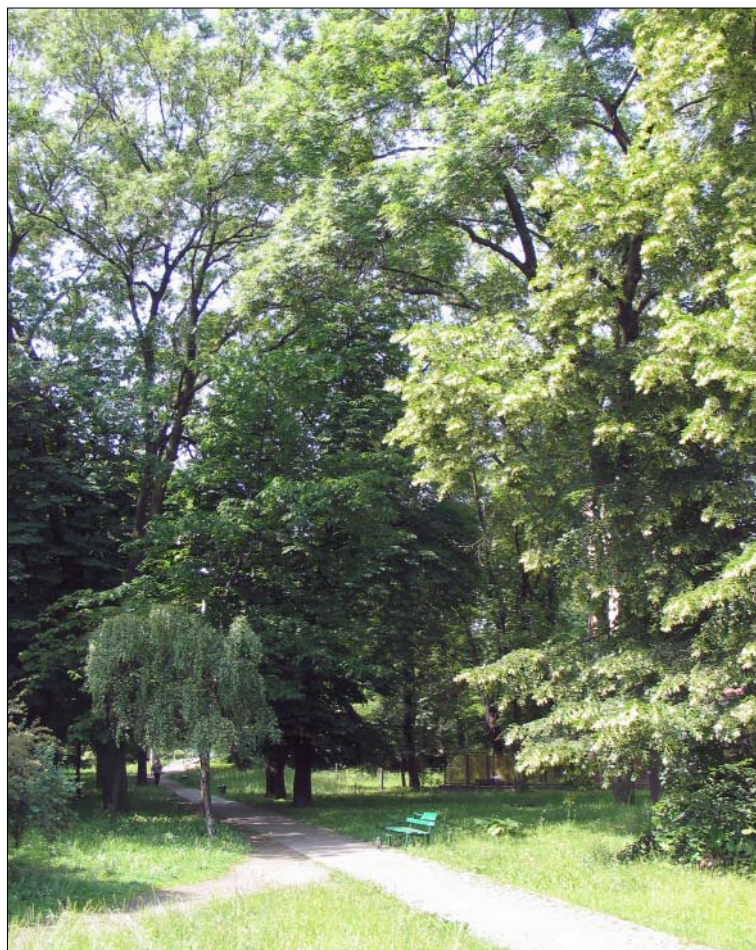
Z jednej strony ogranicza go koryto Brynicy, a z drugiej droga o dużym natężeniu ruchu samochodowego. Park został utworzony na mocy decyzji zarządu miasta w 1905 roku i obecnie zajmuje powierzchnię 2,4 ha. Jest to park zabytkowy.

Rośnie tu 41 gatunków i odmian drzew i krzewów. Starodrzew budują takie gatunki jak: kasztanowiec zwyczajny, jesion wyniosły, robinia akacjowa, brzoza brodawkowata

Park Miejski spełnia w mieście nie tylko niebagatelną rolę rekreacyjną, ale również i edukacyjną.

Powyżej – kwitnący pęd forsycji pośredniej.

Wśród drzew Parku Miejskiego rosną obok gatunków obcych również nasze rodzime, m.in. dąb szypułkowy oraz objęta ochroną prawną kalina koralowa

i topole czarne. Do niedawnych nasadzeń należą parkowe gatunki ozdobne, m.in. jabłonie purpurowe, jaśminowiec Lemoine`a, świerk kłujący w odmianie srebrzystej, bez lilak i bez kosmaty, brzoza brodawkowata w odmianie Younga i klon pospolity w odmianie kulistej.

Z naszych rodzimych dębów rośnie tu dąb bezszypułkowy i szypułkowy. Są to drzewa wolno rosnące, ale o twardym drewnie i bardzo długowieczne. Obecny jest w tym parku także obcy naszej flory, ale szybko rosnący dąb czerwony, wprowadzony do naszych leśnych upraw w ubiegłym wieku. Występują tutaj również skupiska świerków oraz krzewy lilaka pospolitego, głogu jednoszyjkowego oraz dzikiego bzu czarnego.

Ponadto na tym stosunkowo niewielkim obszarze, usytuowanym wzdłuż koryta Brynicy, występują jeszcze okazy wiązu szypułkowego, a także cis pospolity, lipa drobnolistna i szerokolistna, klon srebrzysty i jawor oraz jawor w odmianie purpurowej. Wśród krze-

Bardzo ważnymi elementami w miejskich parkach jest tzw. rzeźba ogrodowa, a szczególnie, jeśli służy to najmłodszym. Po lewej – dekoracyjna tawuła bawolna

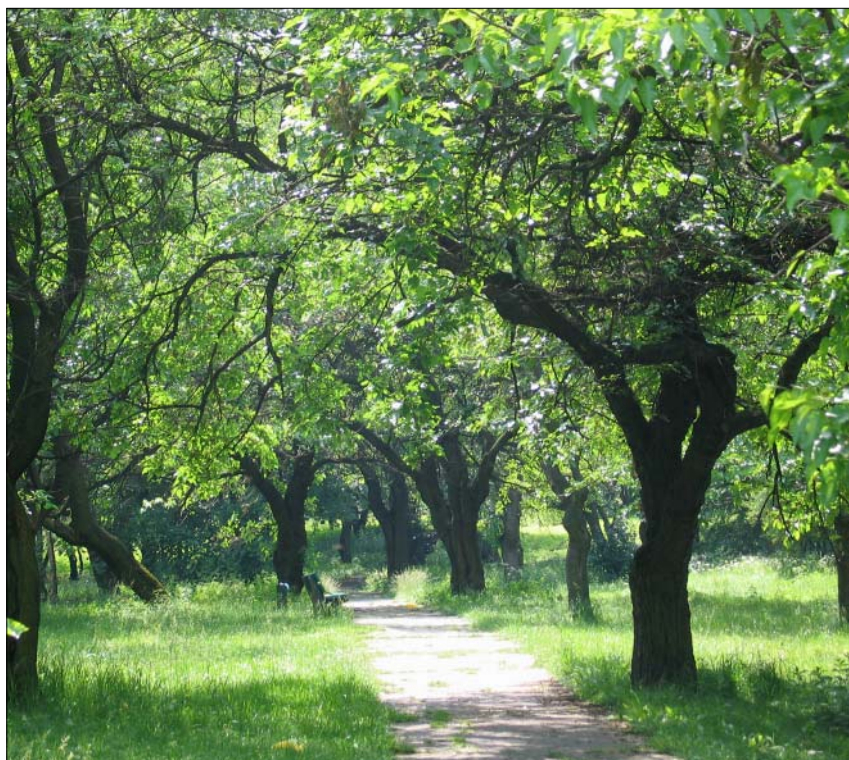
wów liczna jest pochodząca z nasadzeń szpalerowych forsycja pośrednia, a także ligustr pospolity, tawuła biała, tawuła van Houtte'a, śnieguliczka biała oraz nasz lęgowy gatunek objęty ochroną prawną – kalina koralowa.

B. Park Grabek i Ogród Morwowy

Ogród Morwowy, który zajmuje powierzchnię około 3,4 ha, posiada status zabytkowego parku. Na południu graniczy z pozostałością zabytkowego ogrodu kopalni „Saturn”.

Ogród Morwowy – stare, o ciekawym pokroju drzewa morwowe.
Obok – gałązka morwy z owocem

Park Grabek.
Widoczny, wybetonowany zbiornik pozbawiony wody.

Po lewej – fragment Parku Grabek. Po prawej – owocująca trzmielina zwyczajna. Zaznaczyć należy, że właśnie z nim był założony w roku 1928. Po obu stronach alejki przecinającej jego obszar rosną morwy białe. Są to stare, powykręcane drzewa. Mają charakterystyczne liście, o różnokształtnej blaszce. Oprócz nich rosną tu także inne gatunki drzewiaste, a więc brzoza brodawkowata, klon pospolity, topola włoska, wierzba biała w odmianie płaczącej i jesion wyniosły.

Park Grabek, przylegający do Ogrodu Morwowego od strony północnej, został założony w latach sześćdziesiątych minionego wieku. Znajduje się na jego terenie boisko otoczone drzewami oraz zbiornik wodny, który pomimo wybetonowania jest zwykle pozbawiony wody. Trzcina pospolita rośnie w nim tylko pojedynczo, tzn. w spękaniach betonowej, gdzie miejsce znalazły dla siebie także siewki klonu jesionolistnego oraz jesionu wyniosłego. Na całym obszarze parku rosną także czeremchy zwyczajne i jarzęby pospolite (jarzębina) oraz trzmielina zwyczajna i dereń biały.

Wśród roślin zielnych rośnie tu: jaskier ostry, przetacznik ożankowy, rzodkiewnik pospolity, śniedek baldaszkowy i szczaw zwyczajny.

C. Park Jordana

Obszar parku zawiera się między Brynicą a ulicą Katowicką, w środkowo-południowej części miasta. Jego południowa krawędź styka się z ogródkami działkowymi.

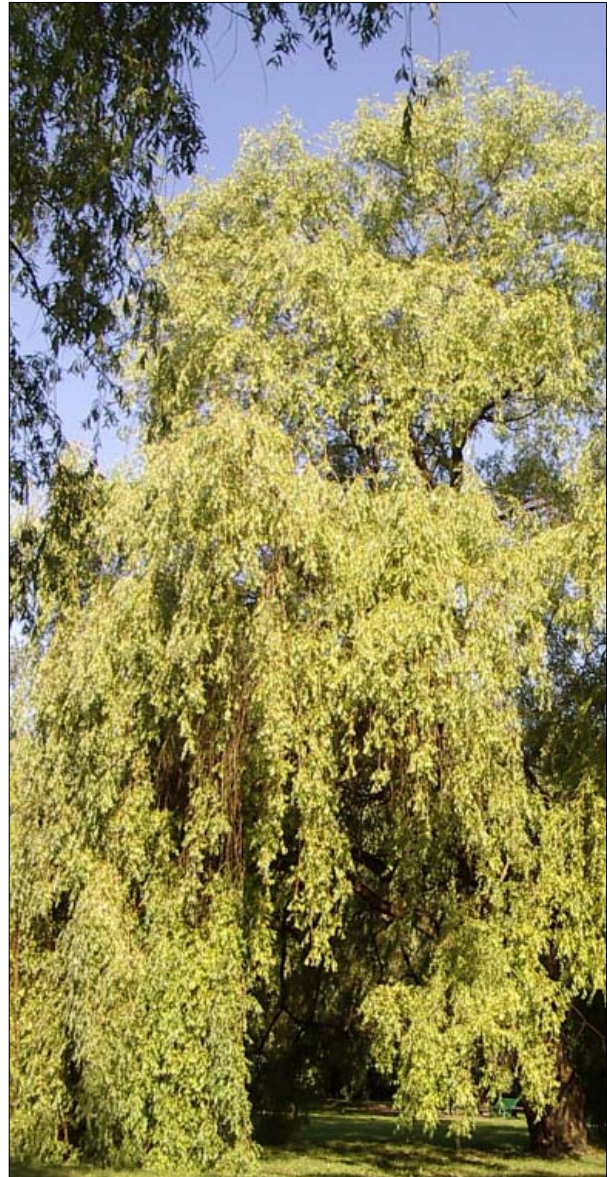
Park ten został założony w roku 1924. Wedle zamierzeń projektantów miał funkcjonować jako obiekt rekreacyjno-wypoczynkowy. Obecnie zajmuje obszar 7 ha i w swym wyglądzie odbiega znacznie od okresu swojej świetności. W jego południowej części zostały założone w latach sześćdziesiątych ogródki działkowe, a w latach siedemdziesiątych XX wieku dokonano dalszych zniszczeń, w związku z wybudowaniem na jego terenie

Niewykle dekoracyjnym drzewem jest wierzba biała w odmianie płaczącej (*Salix alba* 'Tristis'). Jej długie zwisające gałązki są pełne kwitnących, żółtych „kotków” (powyżej).

przepompowni ścieków. Elementy dawnego założenia parkowego zachowały się jedynie w północnej części tego parku.

Występuje tu sporo starych, ponad 90-letnich drzew, zwłaszcza jesionów wyniosłych. Są tu też brzozy brodawkowate, które osiągnęły znaczne rozmiary oraz niemniej okazali przedstawiciele takich gatunków jak: grab pospolity, sosna wejmutka, klon srebrzysty, klon zwyczajny, buk pospolity, topola czarna, topola chińska,

W zachodniej części Parku Jordana, bliżej koryta rzeki, rosną na łące barwne rośliny – dzwonki i krwawnik. Obok – owocująca jarzębina.

dąb czerwony, lipa drobnolistna, lipa szerokolistna, wiąz szypułkowy oraz wierzba biała w odmianie płaczącej. Wśród krzewów i młodszych drzew można tam odnotować następujące gatunki: jarzab szwedzki, parczelina trójlistkowa, wiśnia wonna, róża wielokwiatowa, tawuła japońska, żylistek szorstki i ligustr pospolity.

D. Inne parki

Pozostałe parki Czeladzi zajmują dużo skromniejsze areale niż opisane powyżej.

Park 21 Listopada. Także włączony do rejestru zabytków województwa śląskiego. Większości drzew na jego terenie osiągnęła ponad 90 lat, a niektóre z nich, jak np. dwa klony pospolite, jawor i lipa szerokolistna osiągnęły wymiary pomnikowe. Ponadto rośnie tu: brzoza brodawkowata, grab pospolity, jesion wyniosły i pensylwański, dąb czerwony oraz robinia akacjowa.

W parkach czeladzkich można również zobaczyć dekoracyjnie owocujące drzewa i krzewy. U góry po lewej – owocujący pęd miłorzębu japońskiego, poniżej – ognik szkarłatny, a po prawej – kwiatostany berberysu.

Park przy Dyrekcji Kopalni „Saturn”. Sąsiaduje od północy z Ogrodem Morwowym, powstał w pierwszym dziesięcioleciu XX wieku, a jego założenia ogrodowe trudne są do odtworzenia. Zarastają go spontanicznie rozwijające się samosiejki drzew lekkonasennych (brzozy, topole oraz klon jesionolistny). Cennymi okazami rosnących tu drzew są: potężny kasztanowiec zwyczajny i wiąz szypułkowy. Poza tym rośnie tam lipa drobno-

listna, modrzew europejski, jesion wyniosły, klon pospolity, jawor, brzoza brodawkowata i interesujący gatunek – perełkowiec japoński.

Park przy ul. Mickiewicza (Piaski). Obiekt ten wyróżnia się obecnością dwóch okazów miłorzębu japońskiego.

Pozostałe parki zajmują nieduże powierzchnie i mają skromny, podobny skład gatunkowy drzew, który stanowiły klony pospolite i jawory, jesiony wyniosłe, lipy drobnolistne, brzozy brodawkowate, kasztanowce zwyczajne oraz wszechobecne w Czeladzi klony jesionolistne.

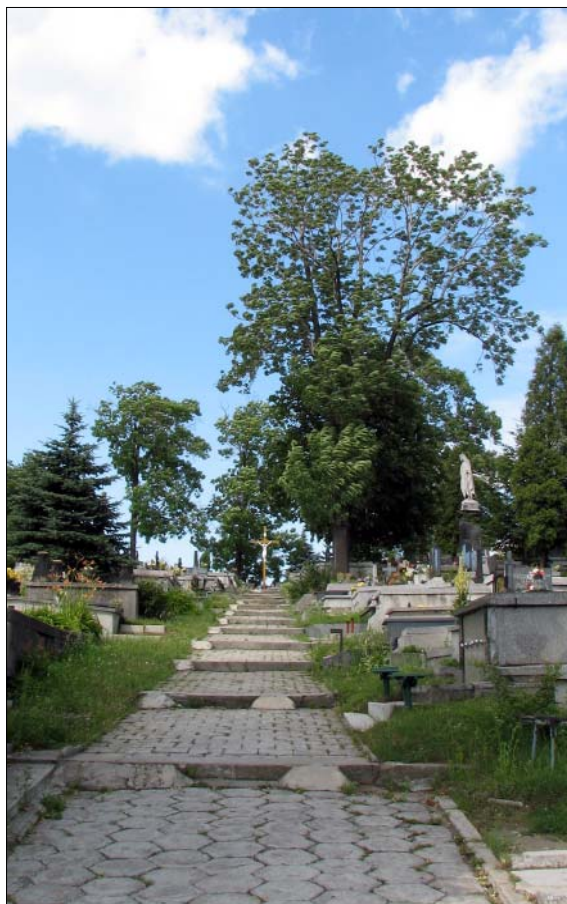
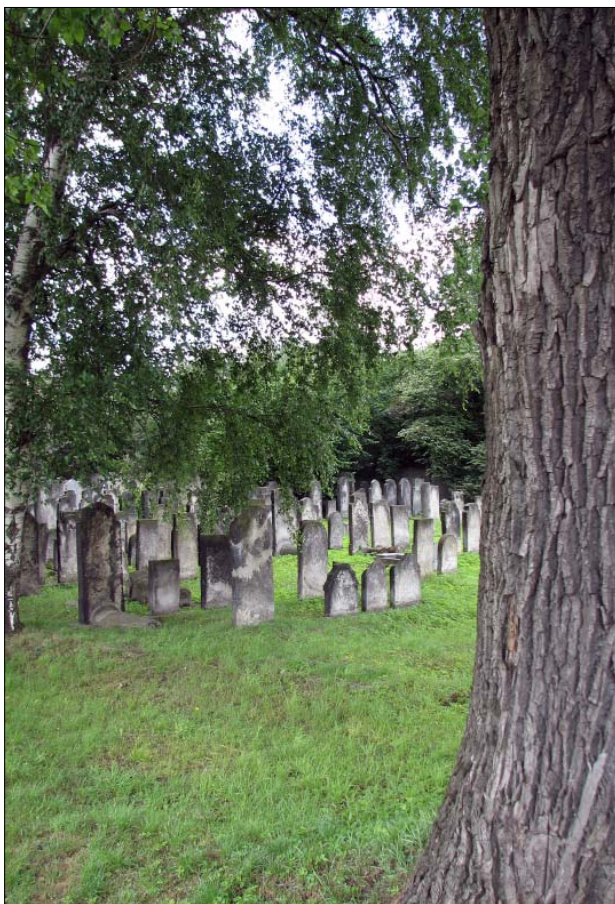
Na tyłach Urzędu Miejskiego w Czeladzi jest skwer, który powstał w ostatnim dziesięcioleciu na miejscu zachowanej ściany dawnego kamieniołomu (zdjęcie obok), uznanego w waloryzacji z 1995 roku za miejsce bardzo cenne przyrodniczo. Teren został splantowany i obsadzony różnymi gatunkami drzew.

CMENTARZE ZABYTEKOWE

Wśród cmentarzy czeladzkich największym, a jednocześnie najstarszym, jest cmentarz znajdujący się w centrum miasta, przy ulicy Nowopogońskiej. Został on założony już w roku 1750, a wśród obecnych tu nagrobków najstarszy pochodzi z 1877 roku. Cmentarz ten pełni niebagatelną rolę w mieście, zarówno kulturową, jak i przyrodniczą. Rosną tu okazałe drzewa o rozmiarach zbliżonych do pomnikowych, jak wierzba krucha, klon jawor i brzozy brodawkowate. Okalający cmentarz stary mur z wapienia jest siedliskiem wielu rzadkich paprotek skalnych, mających w tym miejscu jedyne stanowisko w obrębie miasta. Są to zachyłka trójkątna, zanokcica murowa i skalna oraz paprotnica krucha.

Cmentarz żydowski leżący przy ul. Będzińskiej (na północnym skraju pow. 8) jest dużo młodszą nekropolią, bowiem powstał w I połowie XX wieku. Wśród drzew rosną-

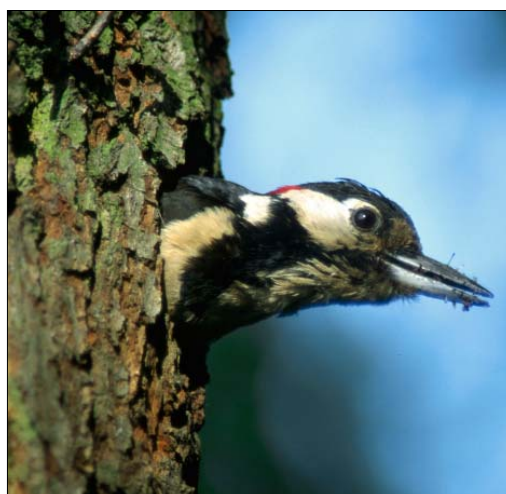
Zabytkowe cmentarze w Czeladzi są dosyć zasobne w stare, okazałe drzewa. Po lewej – cmentarz żydowski przy ul. Będzińskiej, po prawej – cmentarz miejski przy ul. Nowopogońskiej
 cych tutaj najstarsze są okazałe lipy, a pozostałe drzewa są młodsze – kasztanowce, dęby, jesiony i dekoracyjny buk pospolity w odmianie purpurowej.

Zabytkowy grobowiec na cmentarzu miejskim.
 Na cmentarzach znajdują przyjazne warunki siedliskowe rośliny, które w stanie dzikim objęte są ochroną prawną; u góry – konwalia majowa; poniżej – barwinek pospolity.

Na obszarze zajmowanym przez zieleniurządzoną odnotowano następujące gatunki ptaków lęgowych:

bażant, białorzytka, bogatka, cierniówka, czarnogłówka, dzięcioł duży, dzięcioł zielonosiwy, dzięcioł zielony, dzięciołek, dzwonec, gajówka, gołąb miejski, grubodziób, grzywacz, kapturka, kawka, kopciuszek, kos, kowalik, krzyżówka, kukułka, kulczyk, kwiczoł, łożówka, mazurek, modraszka, muchołówka szara, muchołówka żałobna, mysikrólik, pełzacz ogrodowy, piecuszek, piegża, pierwiosnek, pleszka, pliszka siwa, pokrzywnica, puszczyk, rudzik, sierpówka, sikora uboga, słowik rdzawy, sosnówka, sójka, sroka, strzyżyk, szczygieł, szpak, trznadel, uszatka, wilga, wróbel, zaganiacz, zięba.

Te ptaki można najczęściej zobaczyć w parkach: po lewej od góry – rudzik, poniżej – kukułka.

Po prawej od góry – modraszka, poniżej – szczygieł, oraz dzięcioł duży.

5. CHARAKTERYSTYKA ZBIOROWISK ROŚLINNYCH

- Antropogeniczne zbiorowiska leśne z dominującym udziałem klonu jesionolistnego, jesionu wyniosłego, brzozy brodawkowatej i robinii akacjowej z domieszką jaworu i lipy drobnolistnej (pow. 6).

- Ruderalne zbiorowiska ziołorośli, traworośli i muraw – występują zarówno na terenach powyroboiskowych, zrehabilitowanych, jak i porolnych nieużytkach (pow. 1, 5, 6, 7, 8).

- Ruderalne zbiorowiska zaroślowe budowane przez młode okazy bardzo łatwo rozsiewającego się klonu jesionolistnego, brzozy brodawkowatej, czeremchy późnej, ligustru pospolitego i derenia świdy (pow. 5, 6, 10).

- Murawy ciepłolubne na suchych zasobnych w wapń glebach o odczynie zasadowym – w najlepszej fitosocjologicznie postaci są wykształcone na pow. 6 („Wzgórze Bożecha”), tak dalece, że w ich składzie występują tak rzadkie rośliny, jak dziewięciśń bezłodygowy i pospolity. Szereg pozostałych gatunków charakterystycznych dla tej postaci muraw rośnie również w innych miejscach w Czeladzi (pow. 1, 8 oraz miejscami na brzegach Brynicy). Do tych gatunków należy chaber driakiewnik, chaber nadreński, krwiściąg mniejszy, driakiew żółtawa, pięciornik siedmiolistkowy, wilczomlec sosnka i bylica polna.

- Murawy piaszczyskowe stanowią na obszarze miasta dość niewielkie płyty i często przenikają się z ruderalnymi zbiorowiskami bylin. Rośnie tu jastrzębiec kosmaczek, jasioniec piaskowy, szczotlicha siwa, piaskowiec macierzankowy, koniczyzna polna i rozchodnik ostry.

- Zarośla nadwodne (nadrzeczne) – złożone głównie z wierzb – białej, kruchej, iwy, pięciopęcikowej, purpurowej z towarzyszeniem topoli osiki i topoli białej (pow. 9), lecz również z domieszką roślin występujących w lasach łęgowych, jak chmiel zwyczajny, krużyna pospolita, szakłak pospolity czy trędownik bulwiasty (pow. 2, 5, 9).

- Zbiorowiska szuwarowe – szuwar z trzcina pospolitą, – szuwar z pałąką szerokolistną, – szuwar mozgowy z mozgą trzcinową (pow. 2, 3, 5, 9).

- Zbiorowiska roślin nadwodnych – żabieniec babka wodna, mięta polna i nadwodna, rzepicha błotna, przetacznik bobowniczek, szczaw lancetowaty, jaskier jadowity (pow. 2, 3, 4, 9).

- Roślinność wodna – pływacz zwyczajny (pow. 9), rdest ziemnowodny, rdestnice pływająca, ścieńniona i nitkowata (pow. 2, 9), moczarka kanadyjska, rzęsa trójrowkowa (pow. 2).

- Zastępcze zbiorowiska trawiaste z dużym udziałem gatunków ruderalnych bylin, jak bylica pospolita, nawłóć kanadyjska i innych gatunków, jak dziewanna wielokwiatowa

i drobnokwiatowa, aster nowobelgijski, marchew zwyczajna, nostrzyk żółty, nostrzyk biały, bniec biały, groszek bulwiasty etc. (pow. 1, 3, 7, 8).

- Zbiorowiska segetalne są stosunkowo najlepiej wykształcone na obszarze miasta, występują w postaci niemal charakterystycznej dla nich, z wyróżniającymi je gatunkami, takim jak: chaber bławatek, mak polny i ostróżeczka polna.

W związku z wysokim stopniem przekształcenia siedlisk na obszarze Czeladzi, największy udział we florze miasta wykazują gatunki roślin związane z siedliskami ruderalnymi (ponad 30%).

Gatunki roślin segetalnych (zwłaszcza chwasty pól uprawnych, ogrodów przydomowych i ogródków działkowych) mają udział we florze miasta w wysokości 10%, co wynika głównie z obecności rozległych terenów rolnych, jak i nieużytków porolnych na obszarze miasta.

Niski udział gatunków leśnych i zaroślowych jest wynikiem braku kompleksów leśnych w mieście. Łąki, zwłaszcza wilgotne w dolinie Brynicy, zostały już osuszone i w znacznym stopniu zabudowane. Stąd udział gatunków związanych z ginącymi siedliskami łąkowymi we florze miasta kształtuje się na podobnym poziomie, co udział gatunków leśnych.

Rośliny wodne i siedlisk nadwodnych są najmniej liczne na terenie miasta i tym samym stanowią grupę najbardziej zagrożoną w Czeladzi.

6. ALFABETYCZNY WYKAZ STWIERDZONYCH ROŚLIN NACZYNIOWYCH

Rośliny, których nazwy zostały wytłuszczone, są objęte ochroną prawną

1. Aster lancetowaty (*Aster lanceolatus*)
2. Aster nowoangielski (*Aster novae-angliae*)
3. Aster nowobelgijski (*Aster novi-belgii*)
4. Aster wierzbolistny (*Aster salignus*)
5. Babka lancetowata (*Plantago lanceolata*)
6. Babka zwyczajna (*Plantago maior*)
7. Barszcz zwyczajny (*Heracleum sphondylium*)
8. **Barwinek pospolity** (*Vinca minor*)
9. Berberys Thunberga (*Berberis thunbergii*)
10. Berberys pospolity (*Berberis vulgaris*)
11. Biedzeniec mniejszy (*Pimpinella saxifraga*)
12. Biedzeniec wielki (*Pimpinella maior*)
13. Bieleń dziędzierzawa (*Datura stramonium*)
14. **Bluszcz pospolity** (*Hedera helix*)
15. Bluszcz kurdybanek (*Glechoma hederacea*)
16. Bniec biały (*Melandrium album*)
17. Bodziszek błotny (*Geranium palustre*)
18. Bodziszek cuchnący (*Geranium robertianum*)
19. Bodziszek drobny (*Geranium pusillum*)
20. Bodziszek łąkowy (*Geranium pratense*)
21. Bodziszek porożcinany (*Geranium dissectum*)
22. Brodawnik jesienny (*Leontodon autumnalis*)
23. Brodawnik zwyczajny (*Leontodon hispidus*)
24. Brzoza brodawkowata (*Betula pendula*)
25. Brzoza brodawkowata odm. Younga (*Betula pendula* var. *youngei*)
26. Budleia Dawida (*Buddleia davidii*)
27. Buk zwyczajny (*Fagus sylvatica*)
28. Bylica piołun (*Artemisia absinthium*)
29. Bylica polna (*Artemisia campestris*)
30. Bylica pospolita (*Artemisia vulgaris*)
31. **Centuria pospolita** (*Centaurium umbellatum*)
32. Chaber bławatek (*Centaurea cyanus*)
33. Chaber driakiwnik (*Centaurea scabiosa*)
34. Chaber łąkowy (*Centaurea jacea*)
35. Chaber nadreński (*Centaurea rhenana*)
36. Chmiel zwyczajny (*Humulus lupulus*)
37. Chondrilla sztywna (*Chondrilla juncea*)
38. Chrzan pospolity (*Armoracia lapathifolia*)
39. Cieciora pstra (*Coronilla varia*)
40. **Cis pospolity** (*Taxus baccata*)

41. Cykoria podróżnik (*Cichorium intybus*)
42. Czartawa pospolita (*Circaea lutetiana*)
43. Czeremcha amerykańska (*Padus serotina*)
44. Czeremcha zwyczajna (*Padus avium*)
45. Czereśnia (*Cerasus avium*)
46. Czerwiec roczny (*Scleranthus annuus*)
47. Czosnek winnicowy (*Allium vineale*)
48. Czyściec błotny (*Stachys palustris*)
49. Czyściec prosty (*Stachys recta*)
50. Dąb czerwony (*Quercus rubra*)
51. Dąb szypułkowy (*Quercus robur*)
52. Dąbrówka rozłogowa (*Ajuga reptans*)
53. Dereń biały (*Cornus alba*)
54. Dereń rozłogowy (*Cornus sericea*)
55. Dereń świdwa (*Cornus sanguinea*)
56. Dereń właściwy (*Cornus mas*)
57. Drżączka średnia (*Briza media*)
58. Dymnica pospolita (*Fumaria officinalis*)
59. Dziewanna drobnokwiatowa (*Verbascum thapsus*)
60. Dziewanna kutnerowata (*Verbascum phlomoides*)
61. Dziewanna wielkokwiatowa (*Verbascum densiflorum*)
62. **Dziwięćsił bezłodygowy** (*Carlina acaulis*)
63. Dziwięćsił pospolity (*Carlina vulgaris*)
64. Dzięgiel leśny (*Angelica silvestris*)
65. Dziki bez czarny (*Sambucus nigra*)
66. Dziurawiec zwyczajny (*Hypericum perforatum*)
67. Dzwonek brzoskwiniolistny (*Campanula persicifolia*)
68. Dzwonek jednostronny (*Campanula rapunculoides*)
69. Dzwonek pokrzywolistny (*Campanula trachelium*)
70. Dzwonek rozpierzchły (*Campanula patula*)
71. Dzwonek skupiony (*Campanula glomerata*)
72. Fiołek leśny (*Viola silvestris*)
73. Fiołek trójbarwny (*Viola tricolor*)
74. Firletka poszarpana (*Lychnis flos-cuculi*)
75. Forsycja pośrednia (*Forsytha x intermedia*)
76. Gęsiówka Hallera (*Arabis halleri*)
77. Gęsiówka piaskowa (*Arabis arenosa*)
78. Gęsiówka szorstkowłosa (*Arabis hirsuta*)
79. Glistnik jaskółcze ziele (*Chelidonium maius*)
80. Głowienka pospolita (*Prunella vulgaris*)
81. Głóg dwuszyjkowy (*Crataegus oxyacantha*)
82. Głóg jednoszyjkowy (*Crataegus monogyna*)
83. Głóg ostrogowy (*Crataegus crus-galli*)
84. Głóg szkarłatny (*Crataegus coccinea*)

85. Goryczel jastrzębcowaty (*Picris hieracioides*)
86. Gorysz pagórkowy (*Peucedanum oreoselinum*)
87. Goździk kropkowany (*Dianthus deltoides*)
88. Grab pospolity (*Carpinus betulus*)
89. Groszek bulwiasty (*Lathyrus tuberosus*)
90. Grusza pospolita (*Pirus communis*)
91. Gwiazdnica pospolita (*Stellaria media*)
92. Iglica pospolita (*Erodium cicutarium*)
93. Izgrzyca przyziemna (*Sieglingia decumbens*)
94. Jabłoń domowa (*Malus domestica*)
95. Jabłoń dzika (*Malus sylvestris*)
96. Jabłoń purpurowa (*Malus purpurea*)
97. Jarzab pospolity (Jarzębina) (*Sorbus aucuparia*)
98. **Jarzab szwedzki** (*Sorbus intermedia*)
99. Jasieniec piaskowy (*Jasione montana*)
100. Jaskier bulwkowy (*Ranunculus bulbosus*)
101. Jaskier jadowity (*Ranunculus sceleratus*)
102. Jaskier ostry (*Ranunculus acer*)
103. Jaskier rozłogowy (*Ranunculus repens*)
104. Jasnota biała (*Lamium album*)
105. Jasnota plamista (*Lamium maculatum*)
106. Jasnota purpurowa (*Lamium purpureum*)
107. Jasnota różowa (*Lamium amplexicaule*)
108. Jastrzębiec baldaszkowy (*Hieracium umbellatum*)
109. Jastrzębiec kosmaczek (*Hieracium pilosella*)
110. Jastrzębiec łąkowy (*Hieracium pratense*)
111. Jaśmin Lemoine'a (*Philadelphus lemoinei*)
112. Jaśmin wonny (*Philadelphus coronarius*)
113. Jesion pensylwański (*Fraxinus pennsylvanica*)
114. Jesion wyniosły (*Fraxinus excelsior*)
115. Jeżogłówka gałęzista (*Sparganium erectum*)
116. Jeżyna fałdowana (*Rubus plicatus*)
117. Jeżyna popielica (*Rubus caesius*)
118. **Kalina koralowa** (*Viburnum opulus*)
119. Karagana syberyjska (*Caragana arborescens*)
120. Karbienieć pospolity (*Lycopus europaeus*)
121. Kasztanowiec zwyczajny (*Aesculus hippocastanum*)
122. Kąkol polny (*Agrostemma githago*)
123. Kielisznik zaroślowy (*Calystegia sepium*)
124. Klon jawor (*Acer pseudoplatanus*)
125. Klon jesionolistny (*Acer negundo*)
126. Klon polny (paklon) (*Acer campestre*)
127. Klon zwyczajny (*Acer platanoides*)
128. Klon srebrzysty (*Acer saccharinum*)

129. Kłobuczka pospolita (*Torilis japonica*)
130. Kłosownica pierzasta (*Brachypodium pinnatum*)
131. Kłosówka wełnista (*Holcus lanatus*)
132. Kminek zwyczajny (*Carum carvi*)
133. Knieć błotna (*Caltha palustris*)
134. Kolczurka klapowana (*Echinocystis lobata*)
135. Komonica błotna (*Lotus uliginosus*)
136. Komonica zwyczajna (*Lotus corniculatus*)
137. Komosa biała (*Chenopodium album*)
138. Komosa czerwona (*Chenopodium rubrum*)
139. Komosa strzałkowata (*Chenopodium bonus-henricus*)
140. Komosa wielkolistna (*Chenopodium hybridum*)
141. Konieczyna biała (*Trifolium repens*)
142. Konieczyna białoróżowa (*Trifolium hybridum*)
143. Konieczyna łąkowa (*Trifolium pratense*)
144. Konieczyna pogięta (*Trifolium medium*)
145. Konieczyna polna (*Trifolium arvense*)
146. Konieczyna różnoogonkowa (*Trifolium campestre*)
147. **Konwalia majowa** (*Convallaria majalis*)
148. Kosaciec żółty (*Iris pseudacorus*)
149. Kostrzewa czerwona (*Festuca rubra*)
150. Kostrzewa łąkowa (*Festuca pratensis*)
151. Kozłek lekarski (*Valeriana officinalis*)
152. **Kruszczyk szerokolistny** (*Epipactis helleborine*)
153. **Kruszyna pospolita** (*Frangula alnus*)
154. Krwawnica pospolita (*Lythrum salicaria*)
155. Krwawnik pospolity (*Achillea millefolium*)
156. Krwiściąg mniejszy (*Sanguisorba minor*)
157. Krzyżownica czubata (*Polygala comosa*)
158. Kuklik pospolity (*Geum urbanum*)
159. Kupkówka pospolita (*Dactylis glomerata*)
160. Kurzyśląd polny (*Anagallis arvensis*)
161. Lebiodka pospolita (*Origanum vulgare*)
162. Len przeczyszczający (*Linum catharticum*)
163. Lepnica rozdęta (*Silene inflata*)
164. Leszczyna pospolita (*Corylus avellana*)
165. Ligustr pospolity (*Ligustrum vulgare*)
166. Lilak kosmaty (*Syringa villosa*)
167. Lilak pospolity (*Syringa vulgaris*)
168. Lipa drobnolistna (*Tilia cordata*)
169. Lipa szerokolistna (*Tilia platyphyllos*)
170. Lnica pospolita (*Linaria vulgaris*)
171. Lucerna nerkowata (*Medicago lupulina*)
172. Lucerna sierpowata (*Medicago falcata*)

173. Łoboda błyszcząca (*Atriplex nitens*)
174. Łoboda oszczepowata (*Atriplex hastata*)
175. Łoboda rozłożysta (*Atriplex patula*)
176. Łoczyga pospolita (*Lapsana communis*)
177. Łopian mniejszy (*Arctium minus*)
178. Łopian pajęczynowaty (*Arctium tomentosum*)
179. Łopian większy (*Arctium lappa*)
180. Łubin trwały (*Lupinus polyphyllos*)
181. Łyszczec polny (*Gypsophila muralis*)
182. Macierzanka piaskowa (*Thymus serpyllum*)
183. Macierzanka zwyczajna (*Thymus pulegioides*)
184. Mahonia pospolita (*Mahonia aquifolium*)
185. Mak piaskowy (*Papaver argemone*)
186. Mak polny (*Papaver rhoeas*)
187. Malina właściwa (*Rubus idaeus*)
188. Marchew zwyczajna (*Daucus carota*)
189. Maruna bezwonna (*Tripleurospermum inodorum*)
190. Mierznica czarna (*Ballota nigra*)
191. Mietlica pospolita (*Agrostis vulgaris*)
192. Mietlica rozłogowa (*Agrostis stolonifera*)
193. Mięta polna (*Mentha arvensis*)
194. **Milorząg japoński** (*Ginkgo biloba*)
195. Miotła zbożowa (*Apera spica-venti*)
196. Mlecz kolczasty (*Sonchus asper*)
197. Mlecz polny (*Sonchus arvensis*)
198. Mniszek pospolity (*Taraxacum officinale*)
199. Moczarka kanadyjska (*Elodea canadensis*)
200. Modrzew europejski (*Larix decidua*)
201. Modrzew japoński (*Larix kaempferi*)
202. Morwa biała (*Morus alba*)
203. Mozga trzcinowata (*Phalaris arundinacea*)
204. Możylinek trójnerwowy (*Moehringia trinervia*)
205. Narecznica samcza (*Dryopteris filix-mas*)
206. Nawłóć kanadyjska (*Solidago canadensis*)
207. Nawłóć późna (*Solidago serotina*)
208. Niecierpek drobnokwiatowy (*Impatiens parviflora*)
209. Nostrzyk biały (*Melilotus albus*)
210. Nostrzyk żółty (*Melilotus officinalis*)
211. Ognik szkarłatny (*Pyracantha coccinea*)
212. Oliwnik wąskolistny (*Eleagnus angustifolia*)
213. Olsza czarna (*Alnus glutinosa*)
214. Orzech włoski (*Juglans regia*)
215. Oset nastroszony (*Carduus acanthoides*)
216. Ostrożeń błotny (*Cirsium palustre*)

217. Ostrożeń lancetowaty (*Cirsium vulgare*)
218. Ostrożeń polny (*Cirsium arvense*)
219. Ostróżeczka ogrodowa (*Consolida ambigua*)
220. Ostróżeczka polna (*Consolida regalis*)
221. Owies zwyczajny (*Avena sativa*)
222. Owsica omszona (*Avenula pubescens*)
223. Pałka szerokolistna (*Typha latifolia*)
224. Paprotnica krucha (*Cystopteris fragilis*)
225. Parczelina trójlistkowa (*Ptelea trifoliata*)
226. Pasternak zwyczajny (*Pastinaca sativa*)
227. Perz właściwy (*Agropyron repens*)
228. Perelkowiec japoński (*Sophora japonica*)
229. Pęcherznica kalinolistna (*Physocarpus opulifolius*)
230. Piaskowiec macierzankowy (*Arenaria serpyllifolia*)
231. Pieprzyca szerokolistna (*Lepidium latifolium*)
232. **Pierwiosnek lekarski** (*Primula veris*)
233. Pięciornik gęsi (*Potentilla anserina*)
234. Pięciornik kurze ziele (*Potentilla erecta*)
235. Pięciornik siedmiolistkowy (*Potentilla heptaphylla*)
236. Pięciornik wyprostowany (*Potentilla recta*)
237. Pływacz zwyczajny (*Utricularia vulgaris*)
238. Podbiał pospolity (*Tussilago farfara*)
239. Podagrycznik pospolity (*Aegopodium podagraria*)
240. Pokrzywa zwyczajna (*Urtica dioica*)
241. Pokrzywa żegawka (*Urtica urens*)
242. Połonicznik nagi (*Herniaria glabra*)
243. Ponikło błotne (*Eleocharis palustris*)
244. Posłonek pospolity (*Helianthemum ovatum*)
245. Powój polny (*Convolvulus arvensis*)
246. Poziomka pospolita (*Fragaria vesca*)
247. Prosienniczek gładki (*Hypochoeris glabra*)
248. Przegorzan kulisty (*Echinops sphaerocephalus*)
249. Przetacznik bobowniczek (*Veronica beccabunga*)
250. Przetacznik leśny (*Veronica officinalis*)
251. Przetacznik ożankowy (*Veronica chamaedrys*)
252. Przetacznik polny (*Veronica arvensis*)
253. Przymiotno kanadyjskie (*Erigeron canadensis*)
254. Przymiotno ostre (*Erigeron acer*)
255. Przytulica czepna (*Galium aparine*)
256. Przytulica właściwa (*Galium verum*)
257. Psianka słodkogórz (*Solanum dulcamara*)
258. Pyleniec pospolity (*Berteroa incana*)
259. Rajgras wyniosły (*Arrhenatherum elatius*)
260. Rdest ostrogorzki (*Polygonum hydropiper*)

- 261. Rdest plamisty (*Polygonum persicaria*)
- 262. Rdest powojowy (*Polygonum convolvulus*)
- 263. Rdest ptasi (*Polygonum aviculare*)
- 264. Rdest ziemnowodny (*Polygonum amphibium*)
- 265. Rdestnica grzebieniasta (*Potamogeton pectinatus*)
- 266. Rdestnica kędzierzawa (*Potamogeton crispus*)
- 267. Rdestnica pływająca (*Potamogeton natans*)
- 268. Rdestnica ściśniona (*Potamogeton compressus*)
- 269. Rdestowiec ostrokończasty (*Reynoutria japonica*)
- 270. Rezeda żółta (*Reseda lutea*)
- 271. Robinia akacyjowa (*Robinia pseudacaccia*)
- 272. Rogatek sztywny (*Ceratophyllum demersum*)
- 273. Rogownica polna (*Cerastium arvense*)
- 274. Rogownica pospolita (*Cerastium vulgatum*)
- 275. Rokitnik zwyczajny (*Hippophae rhamnoides*)
- 276. Rozchodnik ostry (*Sedum acre*)
- 277. Rozchodnik sześciorzędowy (*Sedum sexangulare*)
- 278. Rozchodnik wielki (*Sedum maximum*)
- 279. Róża dzika (*Rosa canina*)
- 280. Róża pomarszczona (*Rosa rugosa*)
- 281. Róża wielokwiatowa (*Rosa multiflora*)
- 282. Rukiewnik wschodni (*Bunias orientalis*)
- 283. Rumian polny (*Anthemis arvensis*)
- 284. Rumianek pospolity (*Chamomilla recutita*)
- 285. Rzepicha błotna (*Rorippa palustris*)
- 286. Rzepik pospolity (*Agrimonia eupatoria*)
- 287. Rzeżucha gorzka (*Cardamine amara*)
- 288. Rzeżucha leśna (*Cardamine flexuosa*)
- 289. Rzeżucha łąkowa (*Cardamine pratensis*)
- 290. Rzeżucha niecierpkowa (*Cardamine impatiens*)
- 291. Rzęsa drobna (*Lemna minor*)
- 292. Rządkiwnik pospolity (*Arabidopsis Thaliana*)
- 293. Sadziec konopiasty (*Eupatorium cannabinum*)
- 294. Sałata kompasowa (*Lactuca serriola*)
- 295. Sierpnica pospolita (*Falcaria vulgaris*)
- 296. Sit chudy (*Juncus macer*)
- 297. Sit członowaty (*Juncus articulatus*)
- 298. Sit dwudzielny (*Juncus bufonius*)
- 299. Sit rozpierzehły (*Juncus effusus*)
- 300. Sit siny (*Juncus inflexus*)
- 301. Sit skupiony (*Juncus conglomeratus*)
- 302. Sit sztywny (*Juncus squarrosus*)
- 303. Sit ściśniony (*Juncus compressus*)
- 304. Skrzyp błotny (*Equisetum palustre*)

- 305. Skrzyp polny (*Equisetum arvense*)
- 306. Skrzyp łąkowy (*Equisetum pratense*)
- 307. Słonecznik bulwiasty (topinambur) (*Helianthus tuberosus*)
- 308. Smagliczka kielichowata (*Alyssum alyssoides*)
- 309. Sosna zwyczajna (*Pinus silvestris*)
- 310. Starzec Jakubek (*Senecio jacobea*)
- 311. Stokrotka pospolita (*Bellis perennis*)
- 312. Stokłosa bezostna (*Bromus inermis*)
- 313. Stokłosa dachowa (*Bromus tectorum*)
- 314. Stokłosa miękka (*Bromus mollis*)
- 315. Stokłosa polna (*Bromus arvensis*)
- 316. Stulisz lekarski (*Sisymbrium officinale*)
- 317. Stulisz Loesela (*Sisymbrium loeselii*)
- 318. Suchodrzew pospolity (*Lonicera xylosteum*)
- 319. Suchodrzew tatarski (*Lonicera tatarica*)
- 320. Sumak octowiec (*Rhus typhina*)
- 321. Szakłak pospolity (*Rhamnus cathartica*)
- 322. Szałwia okrągowa (*Salvia verticillata*)
- 323. Szczaw lancetowaty (*Rumex hydrolapathum*)
- 324. Szczaw polny (*Rumex acetosella*)
- 325. Szczaw zwyczajny (*Rumex acetosa*)
- 326. Szczawik żółty (*Oxalis stricta*)
- 327. Szczeń pospolita (*Dipsacus silvester*)
- 328. Szczotlicha siwa (*Corynephorus canescens*)
- 329. Szeleźnik mniejszy (*Rhinanthus minor*)
- 330. Ślaz zaniedbany (*Malva neglecta*)
- 331. Ślaz dziki (*Malva sylvestris*)
- 332. Śliwa domowa (*Prunus domestica*)
- 333. Śliwa tarnina (*Prunus spinosa*)
- 334. Śmiałek darniowy (*Deschampsia caespitosa*)
- 335. Śniedek baldaszkowy (*Ornithogallum umbellatum*)
- 336. Śnieguliczka biała (*Symphoricarpos albus*)
- 337. Świerk pospolity (*Picea abies*)
- 338. Świerk srebrzysty (*Picea pungens*)
- 339. Świerzbica polna (*Knautia arvensis*)
- 340. Świetlik łąkowy (*Euphrasia Rostkoviana*)
- 341. Świetlik wyprężony (*Euphrasia stricta*)
- 342. Tasznik zwyczajny (*Capsella bursa-pastoris*)
- 343. Tatarak zwyczajny (*Acorus calamus*)
- 344. Tawuła bawolina (*Spiraea salicifolia*)
- 345. Tawuła van Houtte'a (*Spiraea vanhouttei*)
- 346. Tobołki polne (*Thlaspi arvense*)
- 347. Tojeść pospolita (*Lysimachia vulgaris*)
- 348. Tojeść rozesłana (*Lysimachia nummularia*)

- 349. Tomka wonna (*Anthoxanthum odoratum*)
- 350. Topola balsamiczna (*Populus balsamifera*)
- 351. Topola biała (*Populus alba*)
- 352. Topola czarna (*Populus nigra*)
- 353. Topola osika (*Populus tremula*)
- 354. Topola włoska (*Populus nigra var. Italica*)
- 355. Traganek szerokolistny (*Astragalus glycyphyllos*)
- 356. Trędownik bulwiasty (*Scrophularia nodosa*)
- 357. Trybula leśna (*Anthriscus sylvester*)
- 358. Trzcina pospolita (*Phragmites australis*)
- 359. Trzcinnik lancetowaty (*Calamagrostis canescens*)
- 360. Trzcinnik piaskowy (*Calamagrostis epigeios*)
- 361. Trzęślica modra (*Molinia coerulea*)
- 362. Trzmielina zwyczajna (*Evonymus europaea*)
- 363. Turzyca błotna (*Carex acutiformis*)
- 364. Turzyca brzegowa (*Carex riparia*)
- 365. Turzyca długokłosa (*Carex elongata*)
- 366. Turzyca drzączkowata (*Carex brizoides*)
- 367. Turzyca dzióbkowata (*Carex rostrata*)
- 368. Turzyca lisia (*Carex vulpina*)
- 369. Turzyca odległokłosa (*Carex remota*)
- 370. Turzyca owłosiona (*Carex hirta*)
- 371. Turzyca zajęcza (*Carex leporina*)
- 372. Turzyca zaostzona (*Carex gracilis*)
- 373. Tymotka łąkowa (*Phleum pratense*)
- 374. Uczep amerykański (*Bidens melanocarpus*)
- 375. Uczep trójlistkowy (*Bidens tripartitus*)
- 376. Wiąz górski (*Ulmus scabra*)
- 377. Wiąz polny (*Ulmus campestris*)
- 378. Wiąz pospolity (*Ulmus campestris*)
- 379. Wiązówka błotna (*Filipendula ulmaria*)
- 380. Wiązówka bulwkowa (*Filipendula hexapetala*)
- 381. Wiciokrzew suchodrzew (*Lonicera xylosteum*)
- 382. Wiechlina błotna (*Poa palustris*)
- 383. Wiechlina łąkowa (*Poa pratensis*)
- 384. Wiechlina roczna (*Poa annua*)
- 385. Wiechlina zwyczajna (*Poa trivialis*)
- 386. Wierzba biała (*Salix alba*)
- 387. Wierzba iwa (*Salix caprea*)
- 388. Wierzba krucha (*Salix fragilis*)
- 389. Wierzba pięciopęcikowa (*Salix pentandra*)
- 390. Wierzba wiciowa (*Salix viminalis*)
- 391. Wierzbownica kosmata (*Epilobium hirsutum*)
- 392. Wierzbownica wzgórkowa (*Epilobium collinum*)

- 393. Wierzbówka błotna (*Epilobium palustre*)
- 394. Wierzbówka kiprzyca (*Epilobium angustifolium*)
- 395. Wierzbówka nadrzeczna (*Epilobium dodonaei*)
- 396. Wiesiołek dwuletni (*Oenothera biennis*)
- 397. Wietlica samicza (*Athyrium filix-femina*)
- 398. Wilczomlecz lancetowaty (*Euphorbia esula*)
- 399. Wilczomlecz obrotny (*Euphorbia helioscopia*)
- 400. Wilczomlecz ogrodowy (*Euphorbia peplus*)
- 401. Wilczomlecz sosnka (*Euphorbia cyparissias*)
- 402. **Wilżyna bezbronna** (*Ononis arvensis*)
- 403. Wilżyna ciernista (*Ononis spinosa*)
- 404. Winobluszcz japoński (*Parthenocissus tricuspidata*)
- 405. Winobluszcz pięciolistkowy (*Parthenocissus quinquefolia*)
- 406. Wiosnówka pospolita (*Erophila verna*)
- 407. Wiśnia pospolita (*Cerasus vulgaris*)
- 408. Wrotycz pospolity (*Tanacetum vulgare*)
- 409. Wrzos zwyczajny (*Calluna vulgaris*)
- 410. Wyczyniec łukowy (*Alopecurus pratensis*)
- 411. Wyczyniec kolankowaty (*Alopecurus geniculatus*)
- 412. Wyka czteronasiennna (*Vicia tetrasperma*)
- 413. Wyka kosmata (*Vicia villosa*)
- 414. Wyka płotowa (*Vicia sepium*)
- 415. Wyka ptasia (*Vicia cracca*)
- 416. Zachyłka trójkątna (*Gymnocarpium dryopteris*)
- 417. Zagorzałek późny (*Odontites rubra*)
- 418. Zanakcica murowa (*Asplenium ruta-muraria*)
- 419. Zanakcica skalna (*Asplenium trichomanes*)
- 420. Zawciąg pospolity (*Armeria elongata*)
- 421. Ziarnopłon wiosenny (*Ficaria verna*)
- 422. Złocien właściwy (*Chrysanthemum leucanthemum*)
- 423. Żabieniec babka wodna (*Alisma plantago-aquatica*)
- 424. Żarnowiec miotlasty (*Sarothamnus scoparius*)
- 425. Żebrzyca roczna (*Seseli annuum*)
- 426. Żmijowiec zwyczajny (*Echium vulgare*)
- 427. Żółtlica drobnokwiatowa (*Galinsoga parviflora*)
- 428. Życica trwała (*Lolium perenne*)
- 429. Żylistek szorstki (*Deutzia scabra*)
- 430. Żywotnik zachodni (*Thuja occidentalis*)

ROŚLINY SZCZEGÓLNIIE ZAGROŻONE W CZELADZI

Wśród 430 gatunków roślin naczyniowych zanotowanych na obszarze Czeladzi w roku 2007 wyszczególniono:

Gatunki podlegające ochronie prawnej (ściślej i częściowej)

Barwinek pospolity (*Vinca minor*) – cmentarze.

Bluszcz pospolity (*Hedera helix*) – cmentarze.

Centuria pospolita (*Centaurium umbellatum*) – w obrębie urozmaiconej pow. 5.

Cis pospolity (*Taxus baccata*) – sadzony w parkach, skwerach, ulicznych zieleńcach i cmentarzach.

Dziewięcił bezłodygowy (*Carlina acaulis*) – w ciepłolubnej murawie na podłożu wapiennym – pow. 6.

Jarząb szwedzki (*Sorbus intermedia*) – Park Jordana.

Kalina koralowa (*Viburnum opulus*) – Park Miejski, pow. 5.

Konwalia majowa (*Convallaria majalis*) – Park Jordana, cmentarze, rozprzestrzenia się z ogródków działkowych.

Kruszczyk szerokolistny (*Epipactis helleborine*) – stosunkowo częsty gatunek na obszarze pow. 5.

Kruszyna pospolita (*Frangula alnus*) – krzew występujący na siedliskach wilgotnych lasów – pow. nr 5, 9.

Pierwiosnek lekarski (*Primula veris*) – pow. 5.

Wilżyna ciernista (*Ononis spinosa*) – gatunek charakterystyczny dla ciepłolubnych muraw – pow. nr 1.

Gatunki nie objęte ochroną prawną, lecz wykazujące w Czeladzi tendencję do zaniżania z powodu zdegradowania właściwych dla nich siedlisk

Dziewięcił pospolity (*Carlina vulgaris*) – w ciepłolubnych murawach o podłożu wapiennym – pow. 6, 10.

Goździk kropkowany (*Dianthus deltoides*) – gatunek charakterystyczny dla ciepłolubnych muraw, występuje jednostkowo na pow. nr 6.

Groszek bulwiasty (*Lathyrus tuberosus*) – rośnie na ciepłolubnych łąkach – pow. nr 1, 6, 7.

Jaskier bulwkowy (*Ranunculus bulbosus*) – roślina charakterystyczna dla ciepłolubnych muraw, rośnie tylko w jednym miejscu – pow. nr 6.

Kozłek lekarski (*Valeriana officinalis*) – gatunek charakterystyczny dla wilgotnych łąk, występujących wzdłuż cieków wodnych, pojawia się stosunkowo rzadko – pow. nr 5, 7, 8.

Krwiściąg mniejszy (*Sanguisorba minor*) – gatunek charakterystyczny dla wapiennych muraw ciepłolubnych na obszarze pow. nr 6.

Pięciornik siedmiolistkowy (*Potentilla heptaphylla*) – roślina charakterystyczna dla ciepłolubnych muraw, rośnie tylko w jednym miejscu – pow. nr 6.

7. ALFABETYCZNY WYKAZ PŁAZÓW STWIERDZONYCH W CZELADZI W LATACH 2004 i 2007

(n) - numer powierzchni przyrodniczo cennej

grzebiuszka ziemna (2); (9)

kumak nizinny (2); (3); (9)

ropucha szara (2); (3); (4); (5); (6); (9), (10)

ropucha zielona (2); (3); (4); (6); (9), (10)

rzekotka drzewna (9)

traszka grzebieniasta (3);

traszka zwyczajna (2); (3); (9)

żaba jeziorkowa (2); (3); (4); (9)

żaba moczarowa (2); (3); (9)

żaba trawna (2); (3); (4); (5); (6); (9), (10)

żaba wodna (2); (3); (4); (9)

8. ALFABETYCZNY WYKAZ PTAKÓW LĘGOWYCH STWIERDZONYCH W CZELADZI W 2007 r.

xp. - liczba par lęgowych gatunków policzalnych i związanych z siedliskami ginącymi
(n) - nr powierzchni przyrodniczo cennej

nazwy podkreślone - gatunki zagrożone w Czeladzi

bażant *Phasianus colchicus*

bączek *Ixobrychus minutus* - 2p (9) Σ **2p**

bialorzytka *Oenanthe oenanthe*

bogatka *Parus major*

cierniówka *Sylvia communis*

czarnogłówka *Parus montanus*

czernica *Aythya fuligula* - 1p (2) Σ **1p**

dymówka *Hirunda rustica*

dzięcioł duży *Dendrocopos major*

dzięcioł zielonosiwy *Picus canus*

dzięcioł zielony *Picus viridis* - 1p (5) Σ **1p**

dzięciołek *Dendrocopos minor*

dzwonec *Carduelis chloris*

gajówka *Sylvia borin*

gąsiorek *Lanius collurio* - 6p(5); 2p(10); 1p(6); 2p(3) Σ **11p**

głowienka *Aythya ferina* - 1p(9) Σ **1p**

gołąb miejski *Columba livia urbana*

grubodziób *Coccothraustes coccothraustes*

grzywacz *Columba palumbus*

jarzębatka *Sylvia nisoria*

jastrząb *Accipiter gentilis*

jerzyk *Apus apus*

kapturka *Sylvia atricapilla*

kawka *Corvus monedula*

klaskawka *Saxicola torquata* - 5p(1); 1p(2); 1p(5); 3p(8); 1p(6) Σ **11p**

kokoszka *Gallinula chloropus* - 5p(2); 4p(9); 1p(4); 4p(2) Σ **14p**

kopciuszek *Phoenicurus ochruros*

kos *Turdus merula*

kowalik *Sitta europaea*

krętogłów *Jynx torquilla*

krogulec *Accipiter nissus* - 1p(3) Σ **1p**
kruk *Corvus corax* - 2p(5) Σ **2p**
krzyżówka *Anas platyrhynchos*
kukulka *Cuculus canorus*
kulczyk *Serinus serinus*
kuropatwa *Perdix perdix*
kwiczoł *Turdus pilaris*
labędź niemy *Cygnus olor* - 1p(2) Σ **1p**
łozówka *Acrocephalus palustris*
łyśka *Fulica atra* - 3p(2); 3p(9); 2p(4) Σ **8p**
makolągwa *Carduelis cannabina*
mazurek *Passer montanus*
modraszka *Parus caeruleus*
mucholówka szara *Muscicapa striata*
mucholówka żałobna *Ficedula hypoleuca*
mysikrólik *Regulus regulus*
myszolów *Buteo buteo* - 2p(5); 1p(7); 1p(3) Σ **4p**
oknówka *Delichon urbica*
ortolan *Emberiza hortulana*
pelzacz leśny *Certhia familiaris*
pelzacz ogrodowy *Certhia brachydactyla*
perkozek *Tachybaptus ruficollis* - 1p(2); 3p(9) Σ **4p**
piecuszek *Phylloscopus trochilus*
piegża *Sylvia curruca*
pierwiosnek *Phylloscopus collybita*
pleszka *Phoenicurus phoenicurus*
pliszka siwa *Motacilla alba*
pliszka żółta *Motacilla flava* - 1p(1); 1p(4); 3p(7); 3p(3) Σ **8p**
pokląskwa *Saxicola rubetra* - 12p(1); 2p(7); 9p(8); 2p(6); 3p(3) Σ **28p**
pokrzywnica *Prunella modularis*
potrzezcz *Emberiza calandra* - 5p(1); 2p(7) Σ **7p**
potrzos *Emberiza schoeniclus*
przepiórka *Coturnix coturnix* - 2p(1); 1p(7) Σ **3p**
pustulka *Falco tinnunculus* - 2p(1); 1p(9); 1p(7); 1p(8); 1p(6) Σ **6p**
puszczyk *Strix aluco*

ranuszek *Aegithalos caudatus* - 2p(5); Σ **2p**

remiz *Remiz pendulinus*

rokitniczka *Acrocephalus schoenobaenus* - 1p(4) Σ 1p

rudzik *Erithacus rubecula*

sierpówka *Streptopelia decaocto*

sikora uboga *Parus palustris*

skowronek *Alauda arvensis* - 2p(1); 2p(5); 4p(7); 1p(8); 1p(10); 2p(6); 2p(3) Σ **14p**

słowiak rdzawy *Luscinia megarhynchos*

sosnówka *Parus ater*

sójka *Garrulus glandarius*

sroka *Pica pica*

strzyżyk *Troglodytes troglodytes*

szczygieł *Carduelis carduelis*

szpak *Sturnus vulgaris*

śmieszka *Larus ridibundus* - 1p(9) Σ **1p**

świergotek drzewny *Anthus trivialis*

świerszczak *Locustella naevia* - 2p(9); 1p(8) Σ **3p**

świstunka *Phylloscopus sibilatrix*

trzciniak *Acrocephalus arundinaceus* - 3p(2); 3p(9) Σ **6p**

trzcinniczek *Acrocephalus scirpaceus* - 3p(2); 4p(9) Σ **7p**

trznadel *Emberiza citrinella*

uszatka *Asio otus*

wilga *Oriolus oriolus*

wodnik *Rallus aquaticus* - 1p(9) Σ **1p**

wrona *Corvus cornix*

wróbel *Passer domesticus*

zaganiacz *Hippolais icterina*

zięba *Fringilla coelebs*

9. PODSUMOWANIE I WSKAZANIA

PODSUMOWANIE

Prawidłowe kształtowanie przyrody ożywionej w strukturze przestrzennej miasta ma w konsekwencji wpływ na warunki życia jego mieszkańców. Ponadto odgrywa pozytywną rolę w zachowaniu i zwiększaniu bioróżnorodności nie tylko w jego granicach, ale i w regionie.

Czeladź jest jednym z najstarszych miast województwa śląskiego, a przy tym bardzo ściśle otoczonym przez sąsiadujące miasta. W związku z tym nie posiada rozległej strefy podmiejskiej jak inne miasta, a przede wszystkim nie posiada lasów. W tych warunkach ważne jest – oprócz zachowania nawet najmniejszych terenów przyrodniczo cennych – odpowiednie kształtowanie sieci łączącej te tereny z podobnymi w obrębie miast sąsiednich.

W zakres pojęcia przyrody ożywionej Czeladzi wchodzi nie tylko zieleń urządzo-
na (parki, cmentarze, skwery, ogródki działkowe oraz inne projektowane fragmenty terenów zurbanizowanych), lecz także agrocenozy (pola orne, łąki, pastwiska i ugory), stawy i oczka wodne, tereny zadrzewione oraz poprzemysłowe (zróżnicowane hałdy, zbiorniki, osadniki oraz nieużytki).

Środowiska przyrodnicze tego miasta są bardzo zmienione przez przemysł, zabudowę, a także poprzez stopniowe zarzucanie gospodarki rolnej, zwłaszcza w ostatnich dziesięcioleciach. Działalność ludzka doprowadziła tu do wyraźnej degradacji przyrodniczej, co obrazują w sposób najbardziej widoczny zbiorowiska roślinne, które uległy destrukcyjnym procesom synantropizacji. Procesy te polegają na zmniejszeniu się liczby gatunków charakterystycznych dla istniejących tu dawniej siedlisk. Dla przykładu w ostatnich kilkunastu latach wiele roślin wyginęło z powodu zaprzestania koszenia i wypasu łąk świeżych, ciepłolubnych i wilgotnych. Gatunki te zostały wyeliminowane przez rośliny obce i synantropijne, budujące biocenozy antropogeniczne. Efektem tego jest równieżubożenie świata zwierzęcego ekstensywnych agrocenoz.

Czeladzkie zbiorniki wodne – o różnej powierzchni (stawy i oczka wodne) oraz pochodzeniu (powstałe w naturalnych zagłębieniach terenu, czy też w zapadliskach poprzemysłowych) – są otoczone bardziej lub mniej bujną roślinnością, która tworzy zbiorowiska szuwarowe, łąkowe, czy też luźne zarośla wierzbowe. Zbiorniki te wraz z ich najbliższym otoczeniem stanowią miejsce lęgów ptaków, rozrodu i zimowania płazów oraz życia wielu innych zwierząt. Zniszczenie dobrze ukształtowanego oczka wodnego, jak i jego otoczenia, wiąże się z bezpowrotnym wyginięciem wielu gatunków roślin i zwierząt.

W przestrzeni Czeladzi istotną rolę przyrodniczą pełnią rozległe tereny nieużytków porolnych, które znajdują się głównie w zachodniej i wschodniej części miasta. Posiadają one potencjalnie wysokie możliwości odtworzenia i wzbogacenia struktur przyrodniczych. Niemniej w stanie obecnym stanowią obszar ujednoliconych siedlisk, zdecydowanie uboższych w porównaniu z tymi, które tu istniały, gdy tereny te były użytkowane rolniczo, i to zazwyczaj ekstensywnie.

Rośliny naczyniowe

Listy 430 gatunków odnotowanych na obszarze Czeladzi, roślin objętych prawną ochroną lub rzadkich – w porównaniu z innymi gminami województwa śląskiego – jest w obrębie Czeladzi niewiele. Ich siedliska zostały tak mocno zniekształcone lub zniszczone, że dawna szata roślinna niemal przestała istnieć. Tylko 12 gatunków roślin zagrożonych w skali miasta reprezentują gatunki roślin chronionych skali kraju, przy czym prawie większość z nich rośnie w parkach lub na obszarze cmentarzy. Nie ma ich naturalnych siedlisk na obszarze Czeladzi. Zagrożone wyginięciem w Czeladzi jest ponadto 7 innych gatunków roślin, co nastąpi rychło, jeśli ich siedliska będą ulegać dalszej degradacji.

Czeladź jest miastem na którego obszarze wyjątkowo dobrze czują się gatunki obce naszej rodzimej flory. Wynika to z radykalnej zmiany krajobrazów roślinnych, jako efektu działalności człowieka. Na obszary zmienionych, zniekształconych lub definitywnie zniszczonych naturalnych środowisk wkraczają przybysze, którzy najczęściej błyskawicznie się rozmnażają i rozprzestrzeniają, zagłuszając przy tym niemal całkowicie miejscowe gatunki.

Inwazje roślin obcego pochodzenia są – obok degradacji siedlisk naturalnych – najpoważniejszym zagrożeniem bioróżnorodności. Do takich „najeźdźców” należą:

- **Nawłóć kanadyjska i późna**
- **Czeremcha późna**
- **Dąb czerwony**
- **Klon jesionolistny**
- **Rdestowiec ostrokończysty**
- **Północnoamerykańskie astry** ((lancetowaty, nowoangielski, nowobelgijski, wierzbolistny i drobnokwiatowy).

W przypadku flory Czeladzi najbardziej rozpowszechnionym i stale rozprzestrzeniającym się gatunkiem drzewiastym jest klon jesionolistny, którego ojczyzną jest Ameryka Północna. Do Polski sprowadzono go w 1808 roku do krakowskiego Ogrodu Botanicznego.

go, a w roku 1960 nastąpiła masowa jego ekspansja, również na obszarze niemal całej Europy.

Klon jesionolistny jest drzewem o niewielkich wymaganiach siedliskowych, ale przede wszystkim odznacza się rzadko spotykaną wśród drzew odpornością zarówno na suszę, jak i na mróz oraz zanieczyszczenia gleby i powietrza. Z tej racji bardzo często stosowany był do zadrzewień rekultywacyjnych na terenach zdegradowanych działalnością przemysłową. Jest to najbardziej inwazyjny gatunek klonu, który zajmuje miejsca rodzimych gatunków klonów, toteż jego dalsze rozprzestrzenianie się powinno być szczególnie kontrolowane.

W przypadku Czeladzi klon jesionolistny jest obecnie nazbyt rozprzestrzeniony i należałoby rozpocząć w miejscach o zasobniejszym podłożu, działania prowadzące do stopniowego zastępowania go rodzimymi gatunkami klonów.

Niemniej groźna dla naszej roślinności, a przy tym i dla bioróżnorodności miasta, jest nawłóć kanadyjska i nawłóć późna. Te dwa północnoamerykańskie gatunki bylin, sprowadzone pierwotnie jako rośliny ozdobne i miododajne (w 1736 roku), mają obecnie status trwale zdomowionych we florze Polski. Są to niezwykle inwazyjne gatunki i należą do grupy uciążliwych i trudnych do wytepienia roślin, a przy tym skutecznie zagłuszające gatunki rodzime. Nawłóć kanadyjska porasta głównie przesuszone miejsca ruderalne, a ponieważ toleruje szeroki zakres warunków siedliskowych, zajmuje siedliska od skrajnie ubogich po zasobne w związki azotowe obszary porolne. Z kolei nawłóć późna częściej zasiedla miejsca o większej wilgotności, a więc wilgotne polany leśne, łąki czy zarośla oraz brzegi stawów i aluwia rzeczne. Z naszych obserwacji wynika, że na obie nawłocie bardzo ograniczająco działa zabieg koszenia.

Wiele gatunków roślin (zwłaszcza drzew i krzewów) sklasyfikowanych jako inwazyjne, jest w dalszym ciągu stosowana w zabiegach rekultywacyjnych.

Do najbardziej zagrożonych zasiedlaniem przez gatunki inwazyjne należą obszary dolin rzecznych – najbardziej otwarte, funkcjonujące jako korytarz ekologiczny.

Innym typem siedlisk często zajmowanym przez rośliny obcego pochodzenia są obszary porolne, a z tych miejsc rośliny inwazyjne mogą stosunkowo swobodnie wnikać do zbiorowisk naturalnych.

Można powiedzieć, że są to fakty o fundamentalnym znaczeniu w planowaniu zagospodarowania i ochrony dolin rzecznych oraz potężnych obszarów nieużytków porolnych.

Podsumowując – kontrola procesów sukcesji oraz ekspansji obcych gatunków jest

szczególnie pożądana w odniesieniu do dolin rzecznych i nieużytków porolnych – zwłaszcza w takiej kondycji środowiska przyrodniczego, z jaką mamy do czynienia w Czeladzi.

Plazy. W okresie prowadzonych badań stwierdzono w granicach administracyjnych Czeladzi miejsca rozrodu 11 spośród 18 gatunków płazów krajowych. Jeden z nich, tzn. traszka grzebieniasta, znajduje się w Polskiej Czerwonej Księdze Zwierząt, a dwa inne, tzn. traszka grzebieniasta i kumak nizinny, znalazły się w załączniku II Dyrektywy Unii Europejskiej.

Ptaki lęgowe. W okresie prowadzonych badań stwierdzono w Czeladzi 93 gatunki lęgowe ptaków, co stanowi około 45% gatunków awifauny lęgowej Polski. Dwa spośród stwierdzonych tu gatunków (bączek i pleszka) należą do wykazujących spadek liczebności w naszym kraju. Ponadto bączek znalazł się w Polskiej Czerwonej Księdze Zwierząt.

Ptaki lęgowe tego miasta można również przypisać do kategorii, które określają ich status w skali Europy:

- a) gatunki wykazujące spadek liczebności (pustułka, krętogłów, dzięcioł zielony, dzięcioł zielonosiwy, dymówka, kłaskawka, muchołówka szara i gąsiorek);
- b) gatunki podatne na zagrożenie (bączek, kuropatwa, przepiórka, skowronek, pleszka i ortolan);
- c) gatunki bezpieczne (pozostałe).

Należy także podkreślić, że około 1/4 gatunków obecnie lęgowych w Czeladzi jest zagrożonych wyginięciem, jeśli proces degradacji ich siedlisk lęgowych będzie postępował w dalszym ciągu.

Nietoperze. Badania nad nietoperzami na terenie Czeladzi prowadzi dr Grzegorz Kłys. Jego badania prowadzone na obszarze miasta w latach 2005-2006 potwierdziły obecność 11 gatunków tych ssaków, co stanowi 50% wszystkich gatunków nietoperzy występujących na obszarze Polski. Wszystkie gatunki nietoperzy objęte są ochroną prawną. W lecie zamieszkują najczęściej poddasza budynków, strychy, wieże kościelne, dziuple drzew oraz specjalnie skonstruowane dla nich budki drewniane. Najważniejszymi zagrożeniami, mogącymi istotnie zmniejszyć liczebność nietoperzy jest np. wyeliminowanie dziuplastych drzew, jak również rozbiórka starych, drewnianych domów itp. Gatunki nietoperzy stwierdzone na obszarze Czeladzi, to;

Nocek duży (*Myotis myotis*), **Nocek rudy** (*Myotis daubentonii*), **Nocek Natterera** (*Myotis nattereri*), **Gacek brunatny** (*Plecotus auritus*), **Gacek szary** (*Plecotus austriacus*), **Borowiec wielki** (*Nyctalus noctula*), **Karlik większy** (*Pipistrellus nathusii*), **Karlik malutki** (*Pipistrellus pipistrellus*), **Mroczek późny** (*Eptesicus serotinus*), **Mroczek po-złocisty** (*Eptesicus nilssonii*) i **Mopek** (*Barbastella barbastellus*).

WSKAZANIA

Obszary porolnicze i rolnicze

We wschodniej i zachodniej części miasta – na gruntach gminnych oraz tych, które w dalszym ciągu zachowały użytkowanie rolnicze – należałoby urozmaicić krajobraz poprzez zakładanie zadrzewień i zakrzaczeń śródpolnych. Zalecenie to powinno się znaleźć w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Miejsce wprowadzenie na nieużytki porolne pasów zadrzewień i zakrzewień miałyby istotne znaczenie w tworzeniu tzw. czyżni, tworzonych przez rodzime gatunki głogu, róż i tarniny, w powiązaniu z analogicznymi obszarami położonymi w granicach Będzina.

Część nieużytków porolnych – będących gruntami gminnymi – sąsiadujących z terenami zabudowanymi powinna zostać przeznaczona na zakładanie „wysp leśnych” oraz „lasków miejskich”, których rodzimy skład gatunkowy powinien być dostosowany do warunków siedliska. W przyszłości tereny te stanowiłyby otulinę dla terenów mieszkaniowych. Podnosiłyby one nie tylko walory przyrodnicze i krajobrazowe, ale także zdrowotne miasta.

W obrębie Czeladzi najbogatsze siedliska porolnicze i rolnicze zawierają się w obrębie powierzchni przyrodniczo cennej nr 1 i 8 oraz w mniejszym stopniu w obrębie powierzchni nr 7 i 3. Powierzchnie nr 1 i 8 – po przedyskutowaniu przebiegu ich granicy – powinny uzyskać status prawny zespołów przyrodniczo-krajobrazowych. Natomiast powierzchnie nr 7 i 3 powinny uzyskać odpowiedni zapis w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

Tereny wodno-blotne

Tereny te zawierają siedliska z grupy zagrożonych nie tylko w Czeladzi, ale i w regionie. Stąd warto mocno podkreślić ich znaczenie i konieczność zachowania ich poprzez ochronę prawną, połączoną z ochroną czynną. Najcenniejsze z nich zawierają się w obrębie powierzchni przyrodniczo cennej nr 2 i 9. Ich wyjątkowość obrazują gatunki płazów oraz ptaków przystępujących tam do rozrodu (porównaj opisy powierzchni i zestawienie porównawcze). Ponadto w ich granicach znajdują się miejsca cenne dla rozrodu płazów w województwie śląskim. Miejsca takie znajdują się jeszcze w obrębie powierzchni przyrodniczo cennych nr 3 i 4 oraz w parku Grabek. Zaslugują one na szczególną ochronę.

Po przedyskutowaniu przebiegu granic tych powierzchni należałoby im nadać status prawny użytków ekologicznych.

Tereny poprzemysłowe – rekultywowane oraz z naturalną sukcesją

Tereny te wymagają sukcesywnego kształtowania zieleni (trzebieże i dosadzenia

oparte na gatunkach rodzimych). Zawierają się one w granicach powierzchni przyrodniczo cennych nr 5, 6 i 10.

Powierzchnie te powinny uzyskać odpowiedni zapis w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, jednakże w przypadku powierzchni przyrodniczo cennej nr 6 („Wzgórze Bożecha”) należałoby rozważyć nadanie jej statusu użytku ekologicznego. Przy czym na obszarze tej powierzchni wymagane jest wprowadzenie tw. aktywnej ochrony wobec procesu naturalnej sukcesji, w efekcie której odkryte tereny „Wzgórza Bożecha” są zasiedlane przez spontanicznie rozsiewające się drzewa i krzewy, co powoduje stopniowe ubożenie, a następnie eliminowanie muraw ciepłolubnych, zasobnych w szereg interesujących rzadkich i chronionych gatunków roślin, które w chwili obecnej już ograniczyły swój areal i liczebność na tym obszarze.

Zieleń urządzona

Parki. Proponujemy, aby dla czeladzkich parków miejskich została opracowana koncepcja ich rewaloryzacji, która byłaby przewodnikiem po kolejnych etapach działań, jakie należy podjąć, aby planowana rewaloryzacja zakończyła się sukcesem. Taka koncepcja stanowiłaby także podstawę do przygotowania wniosków o dofinansowanie planowanego przedsięwzięcia z funduszy krajowych, unijnych oraz innych.

Rewaloryzacja tych parków miałaby doprowadzić do pełnego wyeksponowania ich walorów przyrodniczo-rekreacyjnych, a poprzez to do różnorodnego korzystania z ich bogactwa przez lokalne społeczeństwo, czyli przez mieszkańców Czeladzi oraz okolicznych gmin. Zakłada się, że jeśli samorząd podejmie się rewaloryzacji parków, to będzie ona realizowana w następujący sposób:

- odtworzenie w miarę możliwości pierwotnych założeń parkowych;
- zachowanie enklaw struktury przestrzennej przyjaznej dla wysokiego poziomu różnorodności życia;
- przebudowę części szlaków komunikacyjnych oraz ujednolicenie krawężników i całkowitej nawierzchni, tzn. w miejsce asfaltu i żwirów o różnej granulacji wprowadzić należy bardzo drobne kruszywo, dające się walcować i nie pyłące latem;
- wykonanie oświetlenia głównych dróg parkowych oraz podświetlenia wybranych elementów małej architektury;
- wybudowanie obiektów małej gastronomii, kręgów tanecznych wraz ze sceną dla kapel oraz fontann i toalet;
- przebudowa zieleni drzewiastej i zielnej oraz zbudowanie pergoli;
- odbudowanie niektórych elementów małej architektury oraz ich uzupełnienie o nowe, w tym o rzeźby;

- wykonanie ławek ujednoliconych dla każdego z obiektów;
- wyznaczenie miejsc do wyprowadzania psów;
- wyznaczenie powierzchni wyłączonych z koszenia oraz grabienia liści;
- zainstalowanie tablic informacyjnych oraz znaków opisujących zasady korzystania z przestrzeni parkowej;
- wydzielenie placów zabaw dla dzieci w różnym wieku (piaskownice, zjeżdżalnie, huśtawki itp.);
- wytyczenie terenów do leżakowania i uprawiania sportu.

Cmentarze. Kształtowanie zieleni drzewiastej tego typu obiektów powinno uwzględniać ukształtowanie terenu oraz jego otoczenie, czyli osie widokowe. Nasadzenia powinny obejmować roślinność drzewiastą w szpalerach oraz grupy krzewów atrakcyjnych kolorystycznie (kwiaty, owoce, liście i pędy) w ciągu całego sezonu wegetacyjnego. Dobór gatunków powinien podnosić walory estetyczne obiektu oraz zminimalizować konflikt pomiędzy użytkownikami a administracją cmentarza. Na terenie cmentarzy zabytkowych wskazane jest utrzymanie wysokiej zieleni, która determinuje układ przestrzenny nekropoli, a w skład której wchodzi najczęściej drzewa stare i okazałe.

Drzewa i krzewy proponowane przez użytkowników cmentarza do usunięcia, mogą zostać do tego zakwalifikowane jedynie wówczas, gdy zagrażają bezpieczeństwu ludzi lub grożą zniszczeniem pomników.

Stare drzewa. Jak dotąd drzewa kwalifikujące się jako pomniki przyrody nie zostały objęte rejestrem Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody. Drzewa takie, których rozmiary, a także walory pokrojowe i przy tym stan zdrowotny są wystarczające, mieszczą się w liczbie 20 okazów. Najliczniejsze i w najlepszym stanie zdrowotnym są klony pospolite i jawory. Najpotężniejsze topole czarne posiadają obsychające konary, które należy na bieżąco usuwać. Bardzo cennym okazem jest stary miłorząb dwuklapowy. A oto najstarsze drzewa kwalifikujące się do zaliczenia w poczet pomników przyrody:

1. Miłorząb dwuklapowy *Ginkgo biloba* (średnica w pierśnicy 145 cm) - Park przy ul. Mickiewicza
2. Topola czarna *Populus nigra* (433 cm) - rejon ul. Granicznej
3. Topola czarna *Populus nigra* (478 cm) - Park przy ul. Dehnelów
4. Topola berlińska *Populus x berolinensis* (378 cm) - Park Miejski
5. Lipa szerokolistna *Tilia platyphyllos* (355 cm) - Park 21 Listopada
6. Wierzba krucha *Salix fragilis* (350 cm) - cmentarz przy ul. Nowopogońskiej
7. Jesion wyniosły *Fraxinus excelsior* (290 cm) - przy ul. 3 Kwietnia (Piaski)

8. Jesion wyniosły *Fraxinus excelsior* (260 cm) - pomiędzy ulicami Sikorskiego i Graniczną (Piaski)
9. Klon jawor *Acer pseudoplatanus* (345 cm) - m/ul. Sikorskiego i Graniczną
10. Klon jawor *Acer pseudoplatanus* (298 cm) - cmentarz przy ul. Nowopogońskiej
11. Klon jawor *Acer pseudoplatanus* (290 cm) - m/ul. Sikorskiego i Graniczną
12. Klon jawor *Acer pseudoplatanus* (276 cm) - Park przy ul. 21 Listopada
13. Klon jawor *Acer pseudoplatanus* (283 cm) - m/ul. Sikorskiego i Graniczną
14. Grab pospolity *Carpinus betulus* (187 cm) - Park Grabek
15. Klon pospolity *Acer platanoides* (310 cm) - Park Grabek
16. Klon pospolity *Acer platanoides* (260 cm) - obszar osiedla Musiała
17. Klon pospolity *Acer platanoides* (240 cm) - m/ul. Sikorskiego i Graniczną
18. Kasztanowiec zwyczajny *Aesculus hippocastanum* (396 cm) - Park przy ul. Dehnelów
19. Głóg dwuszyjkowy pełnokwiat. w odm. różowej *Crataegus oxyacantha* 'Rubra plena' (132 cm) - przy ul. Sikorskiego
20. Głóg dwuszyjkowy pełnokwiat. w odm. różowej *Crataegus oxyacantha* 'Rubra plena' (133 cm) - przy ul. Sikorskiego.

Skąd fundusze na realizację zadań przedstawionych w zaleceniach?

Fundusze na realizację powyższych zadań - związanych ze zwiększaniem poziomu bioróżnorodności (parki zabytkowe i parki pełniące funkcję ponadgminną oraz tereny mające status ochrony prawnej) - można od nowego roku uzyskać z:

- WFOŚiGW w Katowicach (w ramach zatwierdzonej listy priorytetów)
- NFOŚiGW (w ramach zatwierdzonej listy priorytetów).

Na przebudowę infrastruktury parków dostępne są strukturalne środki unijne (w ramach kultury i edukacji).

Na projekty urządzeniowe i techniczne m. in. z Operacyjnego Funduszu Norweskiego.

10. LITERATURA

- Borowiec M., Stawarczyk T., Witkowski J. 1981. Próba uściślenia metod oceny liczebności ptaków wodnych. Not. Orn. 25: 47-62.
- BirdLife International (2004) Bird in Europe: population estimates, trends and conservation status. Cambridge, UK: BirdLife International (BirdLife Conservation Series No. 12).
- Głowaciński Z. (red.). 2001. Polska czerwona księga zwierząt. Kręgowce. PWR i L. Warszawa.

- Głowaciński Z., Rafiński J. 2003. Atlas płazów i gadów Polski. Status - rozmieszczenie - ochrona. Biblioteka Monitoringu Środowiska. Warszawa - Kraków.
- Cempulik P., Betleja J. 1993. Waloryzacja przyrodnicza Gliwic na podstawie badań ornitologicznych. Maszynopis pracy przekazany do Urzędu Miejskiego w Gliwicach.
- Cempulik P. 1993. Breeding ecology of the Moorhen *Gallinula chloropus* in Upper Silesia (Poland). Acta Orn. 28: 75-89.
- Cempulik P. 1994. Bestandsentwicklung, Brutbiologie und Ökologie der Zwergdommel *Ixobrychus minutus* an Fish- und Industrieteichen Oberschlesiens. Vogelwelt 115: 19-27.
- Cempulik P. (red) 1994a. Waloryzacja przyrodnicza miasta Dąbrowa Górnicza. Maszynopis pracy w Wydziale Urbanistyki i Architektury Urzędu Miejskiego w Dąbrowie Górniczej.
- Cempulik P. (red) 1994b. Waloryzacja przyrodnicza miasta Siemianowice Śląskie. Maszynopis pracy w Referacie Ochrony Środowiska Urzędu Miejskiego w Siemianowicach Śląskich.
- Cempulik P. (red) 1994c. Waloryzacja przyrodnicza miasta Zabrze. Maszynopis pracy w Wydziale Ekologii i Szkód Górniczych Urzędu Miejskiego w Zabrzu.
- Cempulik P. (red.) 1996. Waloryzacja przyrodnicza miasta Ruda Śląska. U. M. Ruda Śląska.
- Cempulik P. (red.) 1998a. Waloryzacja przyrodnicza miasta Lubliniec. U. M. Lubliniec.
- Cempulik P. (red.) 1998b. Waloryzacja przyrodnicza miasta Radlin. U. M. Radlin.
- Cempulik P. (red.) 1999. Waloryzacja przyrodnicza miasta Sosnowiec. U. M. Sosnowiec.
- Cempulik P. 2001b. Wpływ założeń urbanistycznych i architektonicznych na rozmieszczenie ptaków w mieście. 155-161. W: Bioróżnorodność i ekologia populacji zwierzęcych w środowiskach zurbanizowanych (red. Indykiewicz P., Barczak T. i Kaczorowski G.).
- Cempulik P., Kokoszka K., Pająk A., Sochacka M., Wojtczak M. 2002. Płazy. Cenne miejsca rozrodu w województwie śląskim. Część I. Polskie Towarzystwo Przyjaciół Przyrody „pro Natura”. Wrocław – Bytom, 96ss.
- Cempulik P. (red.). 2004. Płazy. Cenne miejsca rozrodu w województwie śląskim. Część II. Polskie Towarzystwo Przyjaciół Przyrody „pro Natura”. Wrocław–Bytom. 96ss.
- Cempulik P. (red.). 2005. Aktualizacja waloryzacji przyrodniczej Zabrza. Opracowanie wykonano dla Urzędu Miejskiego w Zabrzu. Bytom, wrzesień 2005.
- Cempulik P. 2005. Najcenniejsze miejsca rozrodu płazów i ptaków wodno-błotnych w Zabrzu oraz wskazanie metod ich zachowania. Opracowanie wykonano dla Urzędu Miejskiego w Zabrzu. Bytom, październik 2005.
- Dyrz et al. 1991. Ptaki Śląska. Monografia faunistyczna. Wrocław.
- Matuszkiewicz J. 1984. Przewodnik do oznaczania zbiorowisk roślinnych Polski. PWN Warszawa.
- Mirek Z., Piękoś-Mirek H., Zając A., Zając M. 1995. Vascular Plants of Poland. A check list. Polish Botanical Studies, Guidebook Series 15.
- Ranoszek E. 1983. Weryfikacja metod oceny liczebności lęgowych ptaków wodnych w warunkach stawów milickich. Not. Orn. 24: 177-202.
- Seneta W. 1981. Dendrologia. PWN. Warszawa.
- Szafer W., Kulczyński S., Pawłowski B. 1986. Rośliny Polskie. t. I i II. PWN, Warszawa.

Tomiałojć L. 1980. Kombinowana odmiana metody kartograficznej do liczenia ptaków lęgowych. Not. Orn. 21: 33-62.

Tomiałojć L., Stawarczyk T. 2003. Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany. PTPP „pro Natura”. Wrocław.

